

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**DOZORČÍ SLUŽBA V ŽENSKÉ VĚZNICI
V ODDĚLENÍ VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ
SVOBODY**

Autor práce: Hana Kratochvílová, DiS.

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Hovorka

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2021

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Hana Kratochvílová, DiS

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Místo studia: Příbram

Název bakalářské práce: Dozorčí služba v ženské věznici v oddělení výkonu trestu odnětí svobody

Název bakalářské práce v anglickém jazyce Surveillance service in a women's prison in the section of imprisonment.

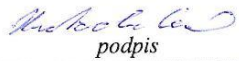

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jaroslav Hovorka

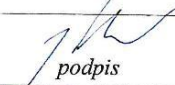

Datum zadání bakalářské práce (měsíc, rok): říjen 2020

Cíl bakalářské práce:

Hlavním cílem bakalářské práce bude demonstrovat základní povinnosti a oprávnění dozorcí služby, specifikovat legislativu a její uplatnění při výkonu služby samotné. V případě použitých kauzistik bude také věnována pozornost praktickým formám v rámci konkrétních událostí v ženské věznici.

Student: Hana Kratochvílová	15. 10. 20 datum	 podpis
Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Hovorka	15. 10. 2020 datum	 podpis

Schvalují zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	23. 11. 20 datum	 podpis
Prorektorka pro studium a vnitřní záležitosti: RNDr. Růžena Ferebauerová	1. 12. 20 datum	 podpis
Pověřený rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	1. 12. 20 datum	 podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucího a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Jaroslavu Hovorkovi za četné konzultace, rady a podněty k přemýšlení, také za pomoc s výběrem tématu a za podporu při psaní bakalářské práce.

ABSTRAKT

KRATOCHVÍLOVÁ, H. *Dozorčí služba v ženské věznici v oddělení výkonu trestu odnětí svobody*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2021. 71 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jaroslav Hovorka.

Klíčová slova: výkon trestu odnětí svobody, věznice, odsouzená, vězeňská služba, příslušník, zákon, dozorčí služba, mimořádná událost, povinnosti a práva.

Bakalářská práce se bude zabývat problematikou výkonu dozorčí služby v ženské věznici v oddělení výkonu trestu odnětí svobody, bude obsahovat popis a informace o samotném výkonu trestu odnětí svobody a o způsobech řešení mimořádných událostí ve vztahu odsouzená-pravidla výkonu trestu odnětí svobody v ženské věznici.

ABSTRACT

KRATOCHVÍLOVÁ, H. *Surveillance Service in a Women's Prison in the Section of Imprisonment*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2021. 71 s. Supervisor of the bachelor thesis: Mgr. Jaroslav Hovorka

Key words: imprisonment, prison, convicted, prison service, officer, law, surveillance service, exceptional happenings, obligations and rights.

This bachelor thesis deals with the matter of conducting surveillance service in a women's prison in the section of imprisonment. It also includes a description and information on the imprisonment itself and on ways exceptional happenings are dealt with in relation to the convicted person - rules of imprisonment in a women's prison.

Obsah

ÚVOD	8
1 CÍL A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	10
2 LEGISLATIVA A JEJÍ VÝVOJ VE VĚZEŇSKÉ SLUŽBĚ ČR	11
2.1 Mezinárodní normy a doporučení	11
2.2 Zákonné normy Vězeňské služby České republiky.....	13
3 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	18
3.1 Zařazení odsouzené do typu věznice.....	19
3.2 Postup po příjmu odsouzené osoby do VTOS, oddělení věznice.....	23
3.2.1 Příjem odsouzené	24
3.3 Umístění odsouzené do VTOS	25
3.4 Ubytování, strava a pitný režim odsouzených.....	29
3.5 Odměny, druhy kázeňských trestů a oddělení výkonu kázeňských trestů	31
4 POVINNOSTI A PRÁVA U ODSOUZENÉ VE VÝKONU TRESTU	34
4.1 Povinnosti a zakázané činnosti odsouzené ve výkonu trestu	35
4.2 Práva odsouzené ve výkonu trestu	38
5 DOZORČÍ SLUŽBA PŘÍSLUŠNÍKA VS ČR - OPRÁVNĚNÍ A POVINNOSTI, DONUCOVACÍ PROSTŘEDKY	40
5.1 Povinnosti a oprávnění příslušníků	40
5.2 Donucovací prostředky	43
5.3 Oprávněné použití střelné zbraně	45
5.4 Omezení při použití DP a střelné zbraně.....	46
6 MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI A JEJICH ŘEŠENÍ V ŽENSKÉ VĚZNICI	48
6.1 Faktory vedoucí k MU	52
6.2 Kazuistika – MU nález nepovoleného předmětu	56
6.3 Kazuistika – MU napadení na oddíle odsouzených žen.....	58
7 RECIDIVA	60
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	66
SEZNAM ZKRATEK	70

Úvod

Výkon trestu odnětí svobody odsouzených žen v ženské věznici, průběh a pravidla výkonu dozorčí služby příslušnicí vězeňské služby a řešení mimořádných událostí, které zapříčinily odsouzené ženy, z pohledu dozorčí služby jsou činnosti, kterými se každodenně musí zabývat příslušnice Vězeňské služby České republiky (dále jen VS ČR).

Výkon trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) je část života člověka, který závažným způsobem porušil právní normy České republiky a za toto porušení byl nezávislým soudem shledán vinným. Zároveň mu byl tímto soudem určen konkrétní trest odnětí svobody v konkrétní věznici, kam nastoupil k VTOS. Věznice, resp. přiřazené či určené nápravně výchovné zařízení, je tedy místo, kde taková osoba stráví soudem určenou část svého života.

Vzhledem k tomu, že se trestných činů dopouštějí muži i ženy, a dokonce i nezletilé osoby, Česká republika (dále jen ČR), stejně jako ostatní země světa, vytvořila osvědčený způsob, jak tyto osoby poměrně efektivně oddělit od ostatních občanů, a to umístěním do nápravně výchovného zařízení, tedy věznice nebo do detenčních ústavů. Zároveň se tím, každý stát, pokouší tyto osoby převychovat tak, aby se po VTOS efektivně začlenily do většinové populace.

Převýchova těchto osob není možná bez stanovení a dodržování pravidel pro VTOS, která vyplývají jak ze zákonných norem ČR, tak z vnitřních norem VS ČR. V těchto zařízeních u vězněných osob zajišťují kázeň a pořádek převážně příslušníci vězeňské služby. Tím je osobám ve VTOS zajišťována bezpečnost, stravování, vzdělávání, jejich převýchova a také jsou jim v přiměřené míře zajištěny odpovídající sociální požadavky. Je nezbytné, aby tato zařízení spravoval stát a jeho specializovaná složka, kterou je samostatný specializovaný ozbrojený sbor – VS ČR, a to proto, aby byly zachovány požadované celosvětové i evropské standardy moderního vězeňství.

VS ČR prostřednictvím svých příslušníků a zaměstnanců zabezpečuje celkový chod a provoz jednotlivých výše uvedených zařízení. Zároveň se podílí na převýchově a vzdělávání odsouzených osob, zajišťuje jejich bezpečnost a oprávněné požadavky. V rámci chodu těchto zařízení příslušníci a příslušnice VS ČR musí řešit různé, zejména mimořádné události spojené s negativním jednáním a chováním odsouzených v průběhu jejich VTOS.

Zde je nutno podotknout, že příslušníci vězeňské služby a její zaměstnanci musí být po stránce zdravotní velmi odolní, to platí zejména pro oblast psychiky. Zároveň musí být odborně vzděláni, aby zvládli chování a jednání odsouzených, a pro svoji práci musí mít také velké pochopení u svých rodinných příslušníků.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem práce bude demonstrovat základní úkoly, povinnosti a oprávnění dozorcí služby, jejich uplatnění při výkonu služby samotné a představit proces přijímání nově nastupujících odsouzených a průběh jejich VTOS. Vedlejším cílem bude prezentovat právní normy, které VS ČR využívá, přiblížit proces nástupu osob do VTOS, jejich práva a povinnosti, a také na praktických příkladech přiblížit problematiku řešení mimořádných událostí a objasnit důvody jejich vzniku v ženské věznici.

V první kapitole budou vytyčeny cíle práce a uvedeny metody, které povedou k jejímu vytvoření.

Ve druhé kapitole bude charakterizována legislativa, která je aplikovaná vězeňskou službou z hlediska práv odsouzených osob ve VTOS, budou zde uvedeny zákonné i podzákonné normy, jimiž se musí řídit příslušníci VS ČR, vězeňští zaměstnanci i osoby ve VTOS.

Ve třetí kapitole bude uveden proces nástupu odsouzené osoby do věznice, úkony příslušníků VS ČR a vězeňských zaměstnanců spojené s nástupem odsouzené do věznice a také její zařazení do určitého typu věznice. Bude zde určen postup a úkony příslušníků VS ČR s odsouzenou osobou po příjmu do oddělení VTOS, popsáno umístění odsouzené do samotného oddělení ve VTOS, v neposlední řadě uvedeny odměny, druhy kázeňských trestů a oddělení výkonu těchto kázeňských trestů.

Ve čtvrté kapitole budou prezentována práva a povinnosti odsouzených a také jednání a chování, které je jim zakázáno.

Pátá kapitola práce bude věnována výkonu dozorcí služby, budou zde uvedeny oprávněním a povinnosti příslušníků vězeňské služby a budou představeny donucovací prostředky a podmínky pro jejich použití.

Šestá kapitola bude obsahovat problematiku mimořádných událostí, které se mohou ve věznici vyskytnout. V této kapitole budou uvedeny případy z práce příslušníků VS ČR, kteří zjistili vznik mimořádné události, bude zde prezentován jejich postup a následky pro odsouzenou osobu.

Poslední, sedmá kapitola se zaměří na recidivu v oblasti opakovaného nástupu osob do VTOS u dříve propuštěných osob v ČR, budou zde uvedeny základní důvody, pro které osoby opakovaně páchají trestnou činnost, za kterou musí znovu nastoupit VTOS. K vytvoření této práce budou použity metody sběru, analýzy a syntézy dat, metoda logické dedukce a praxeologické, teoretické a pozorovací metody.

2 Legislativa a její vývoj ve Vězeňské službě ČR

V této kapitole bude uvedena a vysvětlena legislativa, na jejímž základě funguje VS ČR a podle níž se řídí a vydávají vnitřní předpisy tohoto bezpečnostního sboru ČR. Normy vězeňské služby jsou plně v souladu s Ústavou České republiky i Listinou základních práv a svobod. Zároveň byly značně ovlivněny legislativou Evropské unie a lze konstatovat, že v současné době jsou platné a účinné normy VS ČR uplatňované v rámci vězeňské služby plně kompatibilní s legislativou Evropské unie.

2.1 Mezinárodní normy a doporučení

Všechny současné normy VS ČR mají základ, který byl položen přijetím „*Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání*“ (dále jen *ÚMLUVA*). Tento dokument vychází z následujících mezinárodních dokumentů, kterými jsou „*Charta OSN*“, „*Všeobecná deklarace lidských práv*“ a „*Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*“.

„*Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání*“ byla v roce 1984 v New Yorku podepsána mimo jiné i Československou socialistickou republikou. Tak se naše republika připojila k mezinárodní politické vůli, která jednoznačně akceptovala princip humanizace v zacházení s každým lidským jedincem, byť by to byl třeba i pachatel nejzávažnějších trestných činů.

ÚMLUVA není jediným mezinárodním dokumentem, který upravuje vztah jakéhokoli státu Evropské unie a jeho občanů k trestaným osobám. Patří sem také mezinárodní normy upravující VTOS, k nimž řadíme:

- „*Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězňnými osobami a příslušná doporučení*“.
- „*Evropská vězeňská pravidla*“.

Pro účely této práce bude proveden základní rozbor „*Evropských vězeňských pravidel*“ (dále jen EVP). EVP byla vyhlášena rezolucí Rady Evropy poprvé v roce 1973. Jednalo se o pouhé doporučení, které bylo všeobecně akceptováno v roce 1987 všemi zeměmi tehdejší Evropské unie. Přestože VEP mají charakter pouhých doporučení, z čehož vyplývá, že jejich neplnění nemůže být postihnuto žádnými sankcemi, stala se tato pravidla jedním ze základních mezinárodních dokumentů, který byl využit k tvorbě současného zákona o VS ČR.

„Účelem Evropských vězeňských pravidel je stanovení rozsahu minimálních zásad pro všechny oblasti vězeňské správy (především lidsky důstojné podmínky), podněcování vězeňské správy k rozvíjení politiky, stylu řízení a praxe založených na zásadách účelu a spravedlnosti, podpora profesního postoje vězeňského personálu, který má odrážet sociální a morální stránky jejich práce, a vytváření podmínek pro zlepšení jejich výkonu ve prospěch společnosti, poskytování realistických základních kritérií, podle nichž mohou vězeňské správy správně posuzovat jednání a měřit dosahovaný pokrok k vyšší úrovni.“¹

EVP jsou založena na následujících dvou důležitých myšlenkách,:

- Se všemi osobami zbavenými svobody bude zacházeno tak, aby byla respektována jejich lidská práva.
- Osobám zbaveným svobody budou ponechána veškerá práva, která jim nebyla zákonně odňata uložením výkonu trestu nebo vazby.

Z těchto myšlenek, nebo spíše požadavků, vyplývají jednotlivé **principy EVP**, kterými jsou:

- Se všemi osobami zbavenými svobody bude zacházeno tak, aby byla respektována jejich lidská práva.
- Osobám zbaveným svobody budou ponechána veškerá práva, která jim nebyla zákonně odňata uložením výkonu trestu nebo vazby.
- Omezení ukládaná osobám zbaveným svobody budou v nezbytně minimálním rozsahu a úměrná legitimnímu účelu, pro který byla uložena.
- Vězeňské podmínky, které porušují lidská práva vězňů, nelze ospravedlnit nedostatkem prostředků.

Život ve vězení se musí co možná nejvíce přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě.

- *Výkon trestu bude zajišťován tak, aby umožnil osobám zbaveným svobody jejich opětné začlenění do svobodné společnosti.*
- *Je nutno podporovat spolupráci s externími sociálními službami a co možná nejvíce i zapojení občanských sdružení do vězeňského života.*

¹ MEZNÍK, J. *Základy penologie*. Brno, 1995, s. 25.

- *Vězeňští pracovníci vykonávají důležitou veřejnou službu a jejich přijímání, zaškolení i pracovní podmínky jim musí umožnit udržování vysoké úrovně jejich péče o uvězněné osoby.*
- *Ve všech věznicích musí probíhat pravidelné státní inspekce a nezávislé kontroly.²*

Na základě těchto principů jsou koncipovány zákonné normy i pravidla pro VTOS i v nápravných zařízeních ČR.

2.2 Zákonné normy Vězeňské služby České republiky

Zákonné normy VS ČR procházejí stejnou tvorbou a stejným schvalovacím procesem jako jiné zákony ČR. Okruh jejich působnosti je však poměrně úzce vymezen, a to na zjišťování VTOS odsouzených osob a na činnost příslušníků VS ČR při výkonu služby v zařízeních, kde k výkonu dochází. Zde je na místě podotknout, že chod celé VS ČR je zabezpečován centrálně, a to Generálním ředitelstvím VS ČR (dále jen GR VS ČR), které je podřízeno Ministerstvu spravedlnosti.

„Posláním VS ČR je zajišťovat výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a bezpečnost a pořádek v soudních budovách. VS ČR spravuje a střeží věznice a detenční ústavy. Dále střeží, předvádí a eskortuje vězněné osoby. K dalším úkolům patří výzkum v oboru penologie, jehož výsledky aplikuje v praxi.“³

Příslušníci VS ČR jsou ve služebním poměru a jejich služební poměr upravuje **„Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů“**. Ve výkonu služby se však musí řídit dalšími zákony, kterými jsou zejména:

- Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník (dále jen TZ), který stanovuje, co je trestným činem a jakou sankci za něj lze uložit.
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) charakterizuje postup trestních orgánů v trestních věcech.

² *Vězeňská služba České republiky* [online časopis]. 2006- [cit. 31-12-2020]. Dostupné z WWW: <<https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropsk%C3%A1-v%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A1-pravidla.pdf>>. ISSN 1213-9297.

³ GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR. Základní informace. *Vscr.cz* [online]. © 2021 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z WWW: <<https://www.vscr.cz/o-nas/zakladni-informace/>>.

- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, je závazná právní norma, ve které je upraven způsob, kterým VS ČR zajišťuje pořádek a bezpečnost ve výkonu vazby (dále jen VV), VTOS, výkonu zabezpečovací detence (dále jen VZD) a také při výkonu soudnictví, na státních zastupitelstvích a na Ministerstvu spravedlnosti.
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, který upravuje způsob VTOS ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic.

Nelze opomenout ani další normy nižší právní síly, než jsou zákony, které však také upravují činnost příslušníků VS ČR v jejich činnosti ve VTOS. Jsou to především:

- Vyhláška č. 345/1999 Sb. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Tato vyhláška upravuje působnost a úkoly zaměstnanců VS ČR.
- Jednotlivá nařízení generálního ředitele VS ČR.

Nařízení platná pro VS vydává generální ředitel VS ČR a musí být vždy v souladu s vyššími právními normami. Nařízeními generálního ředitele VS ČR se řídí věznice v celé ČR. Tato nařízení obsahují pokyny pro příslušníky a zaměstnance VS ČR, tedy pro vychovatele, vychovatele-terapeuty, sociální pracovníky, speciální pedagogy, psychology, pedagogy volného času a další zaměstnance. Stanoví také povinnosti při výkonu služby příslušníkům VS ČR, např. upravuje předepsanou výstroj a výzbroj, zacházení s vytypovanými osobami a osobami, u kterých byly zjištěny negativní bezpečnostní poznatky o jejich možné agresivitě nebo úmyslu fyzicky napadnout příslušníky VS ČR. Pak se určují další opatření pro jednání a zacházení s těmito osobami, provádí se další administrativní úkony.

Mezi v současné době platná nařízení VS ČR patří:

- Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 33/2019, o vězeňské a justiční stráži.
- Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 5/2016, o zaměstnancích a příslušnících VS ČR zabezpečujících VV, VTOS a VZD, které obsahuje organizaci, činnost a úkoly zaměstnanců a příslušníků VS ČR ve VV, VTOS, VZD.

- Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 2/2019, o předcházení, zabránění a včasném odhalování násilí mezi obviněnými, odsouzenými a chovanci, jehož účelem je vytvořit a zabezpečit podmínky k předcházení, zabránění a včasnému odhalování násilí mezi vězňnými osobami.

Další normou nižší právní síly, která upravuje chod a potřeby v konkrétních nápravných zařízeních, jsou nařízení ředitelů konkrétních věznic. Navržená nařízení ředitele konkrétní věznice schvaluje generální ředitel a jím schválená a signifikovaná nařízení mají platnost pouze v dané věznici. Jako typické příklady takových nařízení lze zmínit:

- **Nařízení o mimořádných událostech ve věznici.** Taková nařízení stanovují druhy událostí, které se mohou vyskytnout při chodu věznice, v chování a jednání odsouzených a které lze označit za mimořádné. V těchto nařízeních je upraven postup možných řešení, způsob jejich ohlášení a povinnosti příslušníků a občanských zaměstnanců při jejich vzniku.
- **Nařízení o vedení přehledu vězňných osob s bezpečnostními poznatky a stanovení preventivních opatření ve věznici.** To jsou nařízení, která stanovují evidenci, způsob shromažďování, upřesňování a využívání informací o osobách nebezpečných pro ostatní odsouzené, personál nebo příslušníky VS ČR. Zároveň se v nich určují druhy přijatých opatření, jak tato nebezpečí eliminovat.
- **Nařízení o činnosti věznice po vyhlášení krizových stavů, při řešení krizových situací a mimořádných událostí a o činnosti krizového štábu věznice.** Tato nařízení upravují způsoby, postupy i nasazené prostředky využívané při řešení krizových situací a mimořádných událostí. Upravují také činnost a skladbu krizového štábu VS ČR, stanovují základní druhy činností příslušníků VS ČR a dalšího personálu po vyhlášení krizových stavů.

- **Nařízení, ve kterých se stanovují zásady vnitřní bezpečnosti.** Tato nařízení obsahují přehled vytypovaných osob, které byly zařazeny do sledovaných kategorií za účelem realizace opatření k předcházení násilí ve smyslu realizace Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 2/2019 o předcházení, zabránění a včasném odhalování násilí mezi obviněnými, odsouzenými a chovanci.

Nařízení, ve kterých se stanovují zásady vnitřní bezpečnosti, dále určují pohyb vězňených osob ve věznici, stanovují také postup při eskortách, uvádějí se zde zásady vjezdu, výjezdu a doprovodu do objektu a upravují také režim vstupu cizích osob do objektu. Uvádějí se zde signály používané příslušníky VS ČR v objektu věznice při mimořádných událostech a při jejich aplikaci související s dozorcí a strážní činností.

Vnitřní řád věznic je další vnitřní právní normou VS ČR, kterou vyhotovuje každý ředitel konkrétní věznice, a je opět signifikován generálním ředitelem VS ČR. Platí, že: *„Pro každou věznici stanoví její ředitel se souhlasem GR VS ČR vnitřní řád věznice, kterým se stanoví denní rozvrh chodu věznice, činnost odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících se životem ve věznici.“*⁴

Výše uvedené právní normy musí být v souladu s Ústavou ČR a Listinou základních lidských práv a svobod a ostatními platnými zákony ČR. Z výše uvedeného vyplývá, že se jedná o soubor těch nejdůležitějších právních předpisů, které se týkají VS ČR a osob umístěných do VTOS. Těmito předpisy jsou povinni se řídit, jak příslušníci a zaměstnanci VS ČR, tak i osoby ve výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby i osoby ve VTOS.

Obecně lze konstatovat, že v těchto právních předpisech příslušníci a zaměstnanci VS ČR naleznou zejména základní pojmy, ale také charakteristiku oprávnění a povinností jich samotných a osob umístěných do VTOS. Naleznou zde důležité informace o organizaci a řízení VS ČR, informace o druzích nápravných zařízení, o jejich účelu a o jejich systému.

Osoby ve VTOS v těchto předpisech, pokud o to mají zájem, naleznou obecná pravidla, která musí dodržovat během VTOS obecně, i pravidla stanovaná pro pobyt v konkrétní věznici, naleznou zde charakteristiky významných pojmů a také svá práva a povinnosti, možnosti zaměstnávání a vzdělávání během svého VTOS.

⁴ ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In Sbírnka zákonů České republiky. 1999, částka 58, § 14, Vnitřní řád věznice. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

Jako příklad lze uvést normy, zejména nařízení ředitele věznice, případně vězeňský řád konkrétní věznice, ve kterých jsou blíže a velmi podrobně upravena práva i povinnosti osob ve VTOS.

Mezi nejčastěji využívaná *práva osob ve VTOS* lze řadit právo:

- Na návštěvu.
- Program zacházení s vězněnými osobami.
- Na přijetí balíčků.
- Na duchovní a sociální služby.
- Na nákup potravin a věcí osobní potřeby.
- Na odměny apod.

Závěrem lze konstatovat, že právní normy upravující chod a provoz věznic, práva a povinnosti osob ve VTOS a také práva, povinnosti a systém zaměstnávání zaměstnanců a výkon služby příslušníků VS ČR jsou velmi dobře propracované, vhodně na sebe navazují a doplňují se. Zároveň je nutno podotknout, že výše uvedené právní normy neobsahují všechna práva osob umístěných do VTOS a je nutno je dohledat v právních normách souvisejících.

3 Výkon trestu odnětí svobody

Vlastní VTOS osob je trest za jejich protiprávní činnost. **Trest** je pak opatření státu vůči osobám jednajícím protiprávně, které následuje po prokázání viny nezávislým soudem. Je to základní výchovný prostředek, jenž je soudně ukládán pachatelům trestných činů. Má za úkol chránit společnost před osobami, které porušují zákony, normy a pravidla slušného chování a jednání.

Na druhou stranu musí být trest vykonáván způsobem, který respektuje důstojnost právoplatně odsouzené osoby, a nesmí jí neoprávněně omezovat základní lidská práva. Trest má mít také nápravný účinek. Vězněná osoba musí být motivována a směřována k tomu, aby po naplnění účelu výkonu trestu a propuštění nepokračovala v trestné činnosti a vedla slušný a řádný život.

Pojem **trest odnětí svobody** je v odborné literatuře vymezen takto: „*Trest odnětí svobody je nedílnou součástí sankčního systému trestního práva. Postavení trestu odnětí svobody v něm se však v průběhu věků měnilo. Z původně okrajové formy trestní represe se vyvinul v dominantní prostředek postihu pachatelů trestných činů, aby poté, co byla shledána ve prospěch alternativ s odnětím svobody nespojených v duchu ideje trestu odnětí svobody jakožto ultima ratio. Přesto odnětí svobody zaujímá významné místo i v moderním systému trestů a v určitých případech je dokonce nezastupitelným prostředkem ochrany společnosti.*“⁵

Dále lze v odborných publikacích dohledat, že „*Výkon trestu odnětí svobody je nedílným následkem trestního řízení, jehož výsledkem bylo uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody. Je tedy na místě, aby pachatel, který byl pravomocně uznán vinným ze spáchaného trestného činu, a byl mu uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, do výkonu trestu odnětí svobody nastoupil a touto formou nejen splatil svůj dluh společnosti, ale taktéž aby zpytoval své svědomí, uvědomil si protiprávnost svého jednání, jeho následky a z tohoto se poučil, dospěl k závěru, jakým způsobem hodlá v budoucnu žít. Úkolem trestu odnětí svobody není jen represivně působit na odsouzeného, tedy izolovat jej od většinové společnosti, ale taktéž je nutné účel trestu spatřovat v uvědomění si odsouzeného celé záležitosti.*

⁵ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha, 2016, s. IX.

Uvědomění si důsledků a možnosti přehodnotit svůj život, dospět k závěru, jakým způsobem chce život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vést. “⁶

Je však nutno dodat, že vybrané tresty, zejména tresty odnětí svobody, odsouzení nemohou vykonávat na svobodě, ale v rozsudkem uvedeném typu nápravného zařízení, tedy typu věznice, popř. v detenčním ústavu.

3.1 Zařazení odsouzené do typu věznice

„Ke dni 11. 1. 2021 je v našich věznicích uvězněno 19 291 osob, z toho 17 520 mužů, 1 560 žen, 85 mladistvých a 1 544 cizinců. Dalších 1 585 osob jsou obvinění, tedy stíháni ve vazbě a 104 chovanců tzv. cvrčci, osoby umístěny v detenčních ústavech. Doživotně odsouzených je v ČR 43 mužů a 3 ženy. “⁷

K tomu je nezbytné dodat, že základním prvkem pro rozdělení věznic je pohlaví odsouzeného; tedy věznice podle toho dělíme věznice na :

- Mužské.
- Ženské.

Dále se věznice dělí na:

- Vazební věznice.
- Věznice s ostrahou, kde je vytvořen systém podle stupně zabezpečení:
 - S nízkým.
 - Středním.
 - S vysokým stupněm zabezpečení.
- Věznice se zvýšenou ostrahou.
- Věznice a ústav pro VZD.
- Věznice pro mladistvé.

⁶ VICHEREK, R. Nenastoupení do výkonu trestu odnětí svobody jako trestný čin. In *Epravo.cz* [online]. 12.7.2011 [cit. 31-12-2020]. Dostupné z WWW: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/nenastoupeni-do-vykonu-trestu-odneti-svobody-jako-trestny-cin-74830.html>>.

⁷ GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR. Oddělení výkonu trestu pro odsouzené ženy. *Vscr.cz* [online]. © 2021 [cit. 11--1-2021]. Dostupné z WWW:<<https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-ruzyne/probehle-akce/oddeleni-vykonu-trestu-pro-odsouzene-zeny/>>.

Mimoto se ve věznicích rozlišují jednotlivá oddělení a oddíly, které se označují jako:

- Příjímací oddíl.
- Oddělení pro výkon vazby.
- Oddělení s ostrahou s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení.
- Oddělení se zvýšenou ostrahou.
- Nástupní oddíl.
- Standardní oddíl.
- Oddíl bezdrogové zóny.
- Oddíl bezdrogové zóny s terapeutickým zacházením.
- Krizový oddíl.
- Uzavřený oddíl.
- Oddíl pro mladistvé.
- Oddělení s ostrahou s vysokým, středním a nízkým stupněm zabezpečení pro odsouzené ženy.
- Oddělení se zvýšenou ostrahou pro odsouzené ženy.
- Oddělení pro výkon vazby matek nezletilých dětí.
- Oddíl specializovaný pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí.
- Oddíl specializovaný pro výkon trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných.
- Oddíl specializovaný pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním návykových látek.
- Oddíl specializovaný pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování.
- Oddíl specializovaný pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování s individuálním zacházením.
- Oddíl specializovaný pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací.
- Oddíl specializovaný pro výkon trestu s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním alkoholu a patologickým hráčstvím.
- Oddíl specializovaný pro výkon trestu odsouzených mužů příslušníků bezpečnostních sborů, vojáků z povolání a strážníků obecní policie.

- Oddíl specializovaný pro výkon ochranného protitoxikomanického a protialkoholního léčení a léčení patologického hráčství.
- Oddíl se zesíleným stavebně technickým zabezpečením.
- Výstupní oddíl.⁸

Co se týká umístování odsouzených žen k VTOS, v současné době se odsouzené ženy umísťují do několika věznic nebo do oddělení, které jsou primárně určeny pro odsouzené muže.

Věznice určené jen pro ženy se nacházejí např. ve Světlé nad Sázavou, Drahonicích, Velkých Přílepech a v pražských Řepích v objektu Domova sv. Karla Boromejského. Do posledního uvedeného objektu jsou umísťovány odsouzené ženy zařazené k výkonu trestu do věznice s ostrahou s nízkým a středním stupněm zabezpečení a odsouzené ženy trvale pracovní nezařaditelné zařazené k výkonu trestu do věznice s ostrahou s nízkým stupněm zabezpečení. „*OVT objekt Domova sv. Karla Boromejského v Řepích je majetkem Kongregace Milosrdných sester, která byla založena v polovině 17. století. Odsouzené jsou pracovní zařazeny uvnitř i vně oddělení. Nejrozsáhlejší pracovní příležitosti vytváří Domov, kde jsou odsouzené zařazeny v kuchyni, prádelně, při úklidu, ale i jako pomocné síly na stanicích. Odsouzené mají možnost absolvovat Sanitářský kurs sv. Zdislavy z Lemberka a následně zde pracovat jako kvalifikované ošetřovatelky. Zejména při ošetřovatelské činnosti dochází k reálnému kontaktu s životem ve stáří, bezmocností a umíráním, což vede jednoznačně k přehodnocení dosavadních priorit a postojů odsouzených žen. Vlídny přístup, práce v příjemném prostředí a osvojení si pracovních návyků jsou základní kameny účinné resocializace.*“⁹ Poslední dva výše zmiňované objekty, ve Velkých Přílepech a v pražských Řepích, spadají pod Vazební věznici Praha Ruzyně.

V Brně se nachází vazební věznice, jejíž součástí je výkon zabezpečovací detence. V opavské věznici je oddělení pro výkon zabezpečovací detence s oddílem specializovaným na výkon ochranného léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení patologického hráčství a oddíl s duševními poruchami a poruchami chování s individuálním zacházením pro odsouzené ženy.

Za zmínku také stojí největší a nejznámější ženská věznice, tedy věznice ve Světlé nad Sázavou, která se nachází na Vysočině u Havlíčkova Brodu a vznikla v roce 2000 z původního areálu školy v přírodě. Tato věznice přijímá odsouzené ženy ve všech

⁸ Interní materiály VS ČR.

⁹ GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR. Rychlá fakta. *Vscr.cz* [online]. © 2021 [cit. 21-01-11]. Dostupné z WWW:<<https://www.vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/>>.

stupních zabezpečení, tedy i ve zvýšené ostraze. Zároveň je jediným ženským nápravným zařízením na území ČR, které má oddělení pro odsouzené matky s dětmi. Matky zde vykonávají výkon trestu se svými dětmi na specializovaném oddělení, které se nachází v samostatném křídle věznice. Oddělení je zde upraveno tak, aby život odsouzených matek a jejich dětí v něm se co nejvíce podobal klasickému rodinnému životu, který by vedly mimo toto zařízení. Vnitřní řád věznice umožňuje společný život matek a dětí maximálně do věku tří let dítěte.

Pro odsouzené mladistvé ženy jsou zřízeny další zvláštní typy věznic nebo jim jsou vyhrazena oddělení ve věznicích ostatních. Bohužel, mladistvé odsouzené bývají zpravidla nejproblematičtější skupinou odsouzených osob, a to z důvodu nízkého věku, bezhlavého až laxního přístupu k závažnosti situace, do které se dostaly. Zpravidla nedodrží platná nařízení věznice, neplní povinnosti, které plynou z právních norem VTOS, nerespektují autority, jimiž pro ně mají být příslušníci a zaměstnanci VS ČR. Berou VTOS jako nepříjemnou součást svých životů, kterou je třeba jen přetpět. Velkou roli zde hraje i agresivní chování mezi nimi samotnými, které plyne z neadekvátních řešení vztahových problémů. Některé odsouzené dívky se na oddělení pro mladistvé již v útlém věku naučí vhodně využívat života za mřížemi pro snadné uspokojování svých potřeb. V těchto případech často dochází k recidivě, tedy k případům, kdy se mladistvá a později dospělá žena po propuštění opakovaně vrací do VTOS. Je tomu tak proto, že odsouzená již systém a prostředí VTOS dobře zná a umístění do VTOS je pro ni „normální“ stav, který vnímá jako výhodu oproti druhým odsouzeným.

O zařazení odsouzené do jednotlivých věznic rozhoduje podle zvláštního zákona soud ve svém pravomocném rozhodnutí. Pokud byla konkrétní odsouzená osoba přijata do věznice k VTOS, správa věznic o jejím nástupu odešle hlášení soudu, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, a dále o nástupu odsouzené informuje tyto orgány:

- Okresní (městský) policejní orgán příslušný podle místa pobytu odsouzeného.
- Orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo koordinátora péče o občany společensky nepřizpůsobivé příslušného podle místa pohybu odsouzeného.

- GŘ VS ČR.
- Vojenskou správu, pokud odsouzený podléhá její evidenci.
- U důchodců a osob pobírajících výsluhový příspěvek za službu příslušný orgán sociálního zabezpečení.

3.2 Postup po příjmu odsouzené osoby do VTOS, oddělení věznice

O dalším umístění odsouzené, která nastoupí do jedné z „příjmových“ věznic, rozhoduje GŘ VS ČR ve spolupráci s ředitelem „příjmové“ věznice. Při rozhodování se kromě základních atributů, jakými jsou pohlaví odsouzené osoby, věk, typ věznice, bere v potaz také zdravotní klasifikace odsouzené osoby a s tím související možnost jejího dalšího případného pracovního zařazení. Rozhodnutí o umístění ovlivňuje také uložení ochranné léčby a bydliště odsouzené osoby. Během pobytu na příjmacím oddílu, kam je odsouzená umístěna po nástupu do VTOS, se stanoví stupeň zabezpečení.

Odsouzenou lze přijmout jen na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu. Taková odsouzená nastupuje do tzv „příjmové“ věznice. Konkrétní odsouzená může do takové věznice nastoupit následujícími způsoby:

- **Nařízením výkonu trestu, a to převodem z výkonu vazby do VTOS.** K tomu dochází ve stejné věznici, kam obviněná nastoupila k VV, a později po pravomocném rozhodnutí soudu je převedena v tomto zařízení do VTOS. Běžná praxe je, že ve vazební, tedy i „příjmové“ věznici je oddělení i pro VTOS.
- **Výzva soudu k nastoupení VTOS.** Tento způsob nástupu do VTOS nastává v případě, ve kterém byla odsouzená stíhána na svobodě. Pokud si odsouzená převezme tuto výzvu, je v ní poučena, že se musí dostavit do 30 dnů do konkrétní věznice, ve které nastoupí jí uložený trest odnětí svobody. Pokud se odsouzená dostaví ve stanovené lhůtě, příslušníci VS ČR slangově hovoří o nastoupení tzv. „z volné nohy“.
- **Příkazem soudu k dodání odsouzené do výkonu trestu PČR do nejbližší věznice od místa zadržení.** Toto je postup, který se zvolí, pokud se odsouzená nedostaví k VTOS podle bodu 2). Pak na žádost soudu Policie ČR zahajuje celostátní pátrání po osobě, která se k VTOS nedostavila a není znám její pobyt.

Pokud je tato osoba vypátrána, převezme si ji Policie ČR a předá ji neprodleně do nejbližší příjmové věznice, podle místa, kde osoba byla zadržena.

3.2.1 Příjem odsouzené

Odsouzená je do „**příjmové**“ věznice k VTOS přijímána vrchním inspektorem strážní služby (dále jen VISS). Úkoly VISS jsou uvedeny v Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 33/2019 o vězeňské a justiční strážci a mezi jeho **základní úkoly řadíme:**

- Ověření totožnosti přijímané osoby, což má vyloučit záměnu nastupující osoby za osobu jinou.
- Poučení nastupující osoby o všech právech a povinnostech; pokud se jedná o cizinku, budou jí tato práva a povinnosti přeloženy do mateřského jazyka.
- Pověření příslušníci k provedení důkladné osobní prohlídky, ujistí se, zda odsouzená u sebe nemá nepovolené věci, drogy, alkohol, telekomunikační techniku, zjistí, zda odsouzená nemá nějaké zranění, zároveň provede dotaz, zda není těhotná nebo nebere léky.
- Vyhotovení seznamu svršků a osobních věcí přijímané osoby, které měla u sebe, a jejich uložení do intendantního skladu věznice.
- Vyhotovení dočasné identifikační karty, tzv. „**í-káčko**“.
- Informování inspektora dozorčí služby (dále jen IDS) o nově přijaté odsouzené, tzv. „**přírůstku**“.

Další postup v procesu přijímání odsouzené do VTOS:

- Vystrojení a vybavení odsouzené.
- Zdravotní prohlídka.
- Umístění na celu.

Vystrojení a vybavení odsouzené. Tento proces je zahájen tím, že odsouzená putuje dále přes tzv. „filtr“, což je slangový termín pro sklad s výstrojním materiálem pro odsouzené, kde dostane tzv. „kouli“, což je slangový výraz pro sadu ložního prádla. Tato sada obsahuje ložní prádlo, dvě deky a osobní vězeňské oblečení, tzv. „sintr“; vše je zabaleno do jedné z dek. Dále se ještě přidává rulička toaletního papíru a jedno mýdlo.

Zdravotní prohlídka je další část procesu přijímání odsouzené. Pokud je odsouzená vystrojena, pokračuje i s výstrojí ze skladu na zdravotní středisko v dané věznici. Zde jí lékař věznice provede preventivní vstupní lékařskou prohlídku. Během této prohlídky lékař určí zdravotní klasifikaci odsouzené. Zdravotní klasifikace slouží především k zařazení odsouzené do zaměstnání a prvotního umístění na přijímací oddělení. Pokud se při prohlídce prokáže nález vší nebo kožních nemocí, provedou se hygienická a protiepidemická opatření. Taková odsouzená se umístí na specializovanou celu, kde se odvšiví a ošetří. Tyto „zanedbané“ odsouzené je nutné upozornit na zvýšení hygienických návyků, které se od nich při pobytu ve VTOS budou vyžadovat.

Umístění na celu realizuje IDS ve spolupráci s vychovatelem na přijímacím oddělení. V této části přijímání odsouzené se jedná o skutečně prvotní poučení, základní informace o VTOS na přijímacím oddělení. Obsah tohoto poučení sdělí odsouzené vychovatel, v poučení jsou uvedeny informace o časovém rozvrhu dne, výdeji stravy, realizování telefonických hovorů, osobní hygieně, vycházkách, výdeji korespondence apod.

3.3 Umístění odsouzené do VTOS

O systému umístění odsouzené osoby se v odborné literatuře uvádí, že: „*Odděleně se umísťují odsouzení muži od odsouzených žen, odsouzené ženy, které mají ve výkonu trestu u sebe dítě, odsouzení s infekčním onemocněním nebo u nichž je podezření na infekční onemocnění a dále zpravidla odsouzení:*

- *Mladiství od dospělých.*
- *Recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé.*
- *Za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti.*
- *Trvale pracovní nezařaditelní.*
- *S poruchami duševními, poruchami chování.*
- *S uloženým ochranným léčením a zabezpečovací detencí.*
- *Velmi nebezpeční odsouzeným.*¹⁰

¹⁰ ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, § 7 Umísťování odsouzených. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

I přes veškerou snahu zaměstnanců VS ČR se umístování odsouzených nedaří zajistit zcela podle platných norem. Tento reálný stav souvisí s přeplněností věznic a nízkou kapacitou ubytovacích prostor. V současné době je kapacita plochy na jednu vězněnou osobu 4 m².

Pokud je ve věznici pro umístění odsouzených upřednostňován ložnicový systém, je velmi pravděpodobné, že v jedné ložnici může být současně více než 10 vězněných osob, pokud to plocha dané ložnice umožní. Pokud by byl pro umístění odsouzených realizován „celový“ systém, pak je možné z důvodů menší plochy ubytovacích prostor na cele umístit méně odsouzených.

Obecně lze konstatovat, že prostory, které jsou využívány pro jednotlivé vězně, se v rámci konkrétní věznice rozlišují takto:

- Příjímací oddělení.
- Nástupní oddělení.

Příjímací oddělení je oddělení v rámci konkrétní věznice, ve které doba pobytu odsouzené nepřesahuje zpravidla jeden týden a v níž je odsouzená ubytována odděleně od ostatních vězňů. Cely na oddíle se trvale uzamkávají po celých 24 hodin, mimo dobu vymezenou časovým rozvrhem dne. Během pobytu se odsouzené stanoví stupeň jejího zabezpečení. Po dobu umístění s ní probíhají vstupní pohovory s odbornými pracovníky věznice – psychologem, sociálním pracovníkem a vychovatelem – se zaměřením na zjištění základních informací o odsouzené a určení její anamnézy. Následně odborná komise rozhodne o umístění odsouzené na konkrétní oddělení v dané věznici.

Odborná komise je složena ze zástupce ředitele věznice, vedoucího oddělení OVT a jeho zástupce, vedoucího oddělení pro zaměstnávání odsouzených osob, psychologa, sociálního pracovníka, vychovatele, speciálního pedagoga a vedoucího správního oddělení. O závěrečném umístění rozhoduje ředitel věznice. Následuje odeslání hlášení GŘ VS ČR k rozhodnutí o umístění odsouzené do konkrétní věznice na nástupní oddělení.

Na **nástupní oddělení** je odsouzená v dané věznici přerazena z příjímacího oddělení. Doba pobytu je minimálně dva týdny, během nichž se odsouzená seznámí se ZVTOS, Vnitřním řádem a normami pro výkon trestu. V průběhu pobytu je zařazovací komisí zpracována **komplexní zpráva** a návrh **programu zacházení**, se kterými je odsouzená seznámena. Členy komise jsou vychovatel, psycholog, sociální pracovník a speciální pedagog.

Komplexní zpráva obsahuje popis trestné činnosti, údaje o rodině, o vzdělání odsouzené, pracovní praxi, její závislosti a sociálním zázemí. Součástí komplexní zprávy je také psychická stránka, jako jsou prodělaná traumata v mládí, informace, jestli se odsouzená někdy pokoušela o sebevraždu, a také náhled na to, jak vnímá a hodnotí svou trestnou činnost.

Program zacházení je výchovný prostředek vedoucí k přijetí odpovědnosti odsouzené za spáchaný trestný čin, má vést ke snižování nebezpečí recidivy kriminálního chování odsouzené a umožnit přípravu na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění. Do programu zacházení patří vzdělávací, zájmové a speciální výchovné programy.

Odsouzená by měla být opět oddělena od ostatních odsouzených a měla by dostat čas na adaptaci v novém prostředí. Zde se opakuje stejný problém, který se týká nedostatečné kapacity ubytovacích prostor. V případě, že je odsouzená trestaná poprvé a je ve VTOS například za krádež, přiřadí se z kapacitních důvodů k vícekrát trestaným nebo i k odsouzeným, které spáchaly podstatně závažnější trestný čin úmyslně. V takových případech narůstá možnost rizika „**prizonizace**“ osoby prvně trestané.

„Prizonizace je proces, který probíhá během pobytu ve vězení. Jde o působení prostředí a vztahů na jedince, který se ocitl za mřížemi. Stručně řečeno, člověk je pozvolna vtahován do prostředí, kde tráví svůj čas. Nezřídka se pozvolna jeho osobnost mění k horšímu.

Člověk se tu setká se světem zla v nejhorsích možných podobách, což nenechá nikoho lhostejným. Někteří vězňové ztrácí vlastní iniciativu, upřednostňují cestu nejmenšího odporu. Pro vícekrát trestané lidi se stává stále víc normálním světem vězení, až nakonec venku adekvátně a sociabilně žít neumí.“¹¹

Vzhledem k nedostatku finančních prostředků pro věznice, nízkým kapacitám ubytovacích prostor a nedostatku odborných zaměstnanců je tento stav dlouhodobým problémem a v současné době je neřešitelný.

¹¹SCS.ABZ.CZ. Prizonizace. *Slovník-cizich-slov.abz.cz* [online]. © 2005-2021 [cit. 31-12-2020]. Dostupné z WWW:<<https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/prizonizace>>.

Odsouzené je zařazovací komisí na nástupním oddělení určena „**vnitřní diferenciací**“. Pojem „**vnitřní diferenciací**“ je vyjádřen systémem tří diferenciacních skupin, které mají sloužit k naplňování stanoveného cíle u odsouzené, jímž je její motivování v průběhu celého VTOS při plnění stanovených povinností. Podle možností vnitřní diferenciací jsou v jednotlivých věznicích odsouzené zařazovány s ohledem k jejich osobnímu přístupu k výkonu trestu.

Podmínky jsou stanoveny v ustanovení § 39 odst. 6, 7, 8 Vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody. Podle těchto podmínek lze odsouzené diferenciovat do tří skupin:

- I. PROSTUPNÁ SKUPINA VNITŘNÍ DIFERENCIACE.
- II. PROSTUPNÁ SKUPINA VNITŘNÍ DIFERENCIACE.
- III. PROSTUPNÁ SKUPINA VNITŘNÍ DIFERENCIACE.

I. PROSTUPNÁ SKUPINA VNITŘNÍ DIFERENCIACE je první skupinou vnitřní diferenciací, do níž se zařazují odsouzené, které převážně aktivně plní program zacházení i své další povinnosti, chovají se a jednají v souladu s vnitřním řádem konkrétní věznice.

II. PROSTUPNÁ SKUPINA VNITŘNÍ DIFERENCIACE. Do této skupiny vnitřní diferenciací se zařazují odsouzené, které částečně plní program zacházení, se chovají a jednají převážně v souladu s vnitřním řádem věznice. Tato skupina je určena zpravidla jako vstupní skupina pro odsouzené nastupující výkon trestu.

III. PROSTUPNÁ SKUPINA VNITŘNÍ DIFERENCIACE. V této skupině jsou zařazeny odsouzené, které převážně neplní program zacházení tím, že zanedbávají zadané úkoly, jež jim byly přiděleny zaměstnanci VS ČR. Dále neplní své povinnosti, chovají se a jednají v rozporu s vnitřním řádem.

Obecně lze konstatovat, že odsouzené se snaží o to, aby byly zařazeny do první skupiny vnitřní diferenciací, především z důvodu možnosti dřívějšího propuštění na svobodu.

Dalšími motivačními činiteli pro zařazení do první diferenciacní skupiny jsou:

- Realizace opuštění věznice v souvislosti s návštěvou.
- Sledování televizních programů bez omezení.
- Přednostní zařazení do práce a další.

Tento systém vnitřní diferenciací motivuje odsouzené k nápravě. Odsouzené tento systém také účelově využívají, protože jim zajistí další výhody, které jim usnadňují pobyt ve VTOS.

3.4 Ubytování, strava a pitný režim odsouzených

Ubytování každé odsouzené osoby ve věznici je upraveno vnitřním předpisem Ministerstva spravedlnosti ČR (dále jen vyhl. MS), ze kterého plyne, že na každou vězněnou osobu, která je ubytována v cele nebo ložnici, musí věznice zajistit ubytovací plochu nejméně 4 m². Kolik ubytovaných osob bude umístěno v jedné místnosti, záleží na velikosti plochy sdílené místnosti. Dále se v tomto předpise uvádí, pokud se týká uvězněných žen, že:

„K uložení osobních věcí se každé odsouzené poskytne uzamykatelná skříňka. Odsouzená je povinna kdykoliv umožnit zaměstnanci VS ČR provést kontrolu svých osobních věcí. Kromě vybavení, musejí být místnosti, ve kterých jsou odsouzení ubytováni, vybaveny stolem a židlemi v množství odpovídajícím počtu ubytovaných odsouzených. O způsobu úpravy ložnic, lůžek, skříněk a prostorů na uložení osobních věcí odsouzených rozhoduje ředitel věznice. Odsouzeným lze povolit přiměřenou individuální estetickou úpravu místností, ve kterých jsou ubytováni. K udržování pořádku, čistoty a hygieny v ložnicích a dalších prostorách ubytoven se odsouzeným vydávají v potřebném množství běžné čisticí a dezinfekční prostředky. Jsou-li ubytovacími místnostmi cely, musí být vybaveny sociálním zařízením, které obsahuje záchod a umyvadlo s tekoucí pitnou vodou. Záchod musí být oddělen od zbyvajících prostorů cely alespoň neprůhlednou zástěnou. Do každé cely musí být zavedeno elektrické osvětlení a signalizační (přivolávací) zařízení.“¹²

Na základě této vyhlášky MS jsou cely vybaveny tak, aby plně odpovídaly tomuto předpisu.

Strava a pitný režim. Tyto dva pojmy obsahují požadavek, aby stát, který spravuje cestou VS ČR jednotlivé typy věznic, zabezpečil odpovídající stravu a dostatek tekutin všem odsouzeným. Z vyhl. MS vyplývá, že odsouzené mají nárok na dvě teplá jídla denně, i když se stravují třikrát denně. Je tedy logické, že jedno jídlo je tzv. „studené“, zpravidla to jsou snídaně.

¹² ČESKO. Zákon č. 345 ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 110, §17 Ubytování ods. 1-5. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.

Do stravování konkrétní vězněné ženy může zasáhnout ošetřující lékař. Ten může ze zdravotních důvodů odsouzené stanovit léčebnou výživu různého typu v závislosti na jejím zdravotním stavu. Proto také jen lékař může stanovit odlišné typy stravy. Bývá to předepsáním konkrétního typu diety, kterou může být dieta: výživová, bezlepková, diabetická, pankreatická, bezpurinová, popř. jiná specifická strava.

Dále platí, že pracovníčně zařazené odsouzené mají za výkon práce nárok na potravinový přírůstek, a to podle odpracovaných hodin. V neposlední řadě mají odsouzené možnost si objednat stravu z jídelny pro zaměstnance. Za tuto stravu si musí připlatit.

Všem odsouzeným musí být zajištěn celodenní přístup k pitné vodě. Pokud nemají možnost přípravy vlastních horkých nápojů, poskytuje se jim nejméně dvakrát denně vroucí voda na přípravu horkého nápoje.

Snídaně se vydává studenou formou. Jedná se o pečivo s různými druhy pomazánek, ovocných marmelád, paštik, salámů, sýrů, ale také jogurty a studené lahůdkové saláty. K obědu dostávají každý den polévku a hlavní chod. K večeři mají každý den teplý pokrm, pouze jednou týdně je večeře studená z důvodu sanitace kuchyně. K večeři odsouzené zároveň dostávají ovoce nebo zeleninu. Z výše uvedeného je patrné, že stravování a pitný režim všech odsouzených žen je velmi dobře zajištěn.

Výdej pokrmů se realizuje dvěma způsoby. **První**, který je praktičtější a vězněnými osobami oblíbenější, je výdej z mobilního výdejního vozíku s vodní lázní, který obsluhují vězněné osoby, tzv. „chodbaři“, což jsou v tomto případě odsouzené ženy zařazené na vnitřním pracovišti věznice.

Chodbař vydává stravu přes „celové“ dveře otevřeným výdejním okénkem. Tento způsob výdeje stravy je označován jako tzv. „bufet“. Strava se odsouzeným vydává přímo na oddíle do stanovené jídelní nádoby podle platné stravní normy. Výdej probíhá za stálého dohledu dozorce na konkrétním oddílu věznice.

Druhý způsob výdeje stravy je komplikovanější z hlediska udržení kázně a pořádku mezi vězněnými. V tomto případě výdej stravy probíhá v jídelně pro vězněné osoby a je spojen s pohybem a přesunem většího počtu vězněných osob z konkrétního oddílu věznice do prostor jídelny, která je určena pro vězněné osoby. V některých věznicích se tento přesun realizuje i přes venkovní prostory, což nárůky na udržení bezpečnosti a pořádku ještě zvyšuje. Není výjimkou, že tento způsob výdeje trvá přes dvě a půl hodiny. Tento časový interval záleží na počtu strávníků, odsouzených.

Faktory ovlivňující množství a složení stravy pro konkrétní odsouzené:

- **Zdravotní stav** – pak může být strava upravena lékařem např. ve formě diet.
- **Mladiství** – u této skupiny odsouzených je automaticky realizován přídavek na mléko, mléčné výrobky, ovoce a zeleninu.
- **Práce** – pokud je odsouzená pracovně zařazená, dostává přídavek ve formě svačiny.

Vlastní doplňková strava je druh stravy, který si odsouzené mohou pořídit za vlastní finanční prostředky. Pokud mají vězněné osoby dostatek finančních prostředků na svém provizorním účtu zřízeném ve věznici, mohou si ve vězeňské kantýně objednat prostřednictvím objednávkových formulářů různý sortiment zboží, který musí být schválen ředitelem věznice. Pokud je jim tento nákup schválen, je realizován za dohledu dozorců ve výše zmiňované vězeňské kantýně, která je určena pro nákupy odsouzených osob.

Finanční prostředky odsouzené přicházejí na její provizorní účet jednak ve formě mzdy ze zaměstnání nebo na tento účet, finanční prostředky zasílají její rodinní příslušníci nebo jiné osoby.

3.5 Odměny, druhy kázeňských trestů a oddělení výkonu kázeňských trestů

Ve VTOS může být odsouzené udělena **odměna**. Za příkladné chování a řádné plnění povinností a spolupráci při naplňování účelu výkonu trestu lze odsouzené udělit následující **druhy odměn**:

- **Pochvala** se odsouzené vysloví ústně nebo písemnou formou.
- **Zvýšení doby trvání návštěv** v jednom kalendářním měsíci, až na 5 hod.
- **Zvýšení kapesného.**
- **Povolení jednorázového nákupu.**
- **Věcná nebo peněžitá odměna do 1 000 Kč.**
- **Přerušování výkonu trestu.**
- **Dočasné opuštění věznice** v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení.

Kázeňské tresty se udělují odsouzeným osobám za porušování kázně a pořádku ve VTOS a neplnění jejich povinností. Pak lze odsouzené udělit jeden z následující kázeňských trestů, kterými jsou:

- Důtka, která se vyslovuje odsouzené ústně.
- Snížení kapesného, které lze snížit nejvýše o jednu třetinu, a to nejdéle na tři měsíce.
- Zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce.
- Pokuta až do výše 5 000 Kč.
- Propadnutí věci.
- Odnětí výhod vyplývajících z předchozích kázeňských odměn.
- Umístění na oddělení výkonu kázeňských trestů.

Na oddělení výkonu kázeňských trestů jsou vykonávány tři druhy trestů:

- Umístění do uzavřeného oddílu.
- Samovazba.
- Celodenní umístění do uzavřeného oddílu.

Oddělení výkonu kázeňských trestů je oddělení v každé věznici, na které se umístí odsouzené osoby, jež se dopustily porušení kázně a pořádku ve výkonu trestu. Zároveň orgány VS ČR, které věc objasňovaly, dospěly k přesvědčení, že jejich vina byla jednoznačně prokázána, a z předcházejícího chování odsouzené vyplývá, že mírnější trest by se minul účinkem. Pak je odsouzená umístěna právě na toto oddělení. Tento oddíl je hovorově označován jako „díra“ a během pobytu v tomto zařízení jsou maximálně omezena osobní práva odsouzené. Odsouzená nemá možnost sledovat televizi a poslouchat rádio, kouřit tabákové výrobky, odpočívat během dne na lůžku, číst časopisy ani knihy (kromě náboženské, vzdělávací a právnické literatury) a vycházka odsouzené se realizuje samostatně.

Před nástupem odsouzené k výkonu tohoto typu kázeňského trestu vězeňský lékař posuzuje, zda je osoba zdravotně způsobilá trest vykonat. Pokud je odsouzená umístěna do tohoto uzavřeného oddílu, musí se po týdnu dostavit k vězeňskému lékaři a ten opětovně posoudí její zdravotní stav a rozhodne, zda je odsouzená schopna pokračovat v uděleném kázeňském trestu.

Umístěním do uzavřeného oddílu může být odsouzená potrestána na dobu až 28 dnů, a to nepřerušovaně s výjimkou doby, která je jí stanovena k plnění programu zacházení.

Samovazba je další z kázeňských trestů, který lze uložit až na dobu 20 dnů nepřetržitého trvání. Během stanovené doby samovazby není odsouzená zařazena do práce ani do programu zacházení.

Celodenním umístěním do uzavřeného oddílu může být odsouzená potrestána na dobu až 20 dnů. Podmínky pro umístění jsou v tomto případě stejné jako při umístění odsouzené do samovazby. Zároveň je odsouzená povinna provádět práce zajišťující běžný provoz věznice, kterými jsou úklid společných prostor, jídelny, kantýny apod., a to bez mzdových nároků.

Rozhodování o odměnách a kázeňských trestech je svěřeno do gesce GŘ VS ČR a také řediteli konkrétní věznice (dále jen ředitel věznice). GŘ VS ČR a s jeho souhlasem i ředitel věznice mohou zmocnit jiné zaměstnance vězeňské služby, aby mohli kázeňskou pravomoc vykonávat. Zpravidla jsou to vedoucí oddělení VTOS, speciální pedagogové nebo vychovatelé. Ti mají právo posoudit, zda je návrh kázeňské odměny nebo trestu oprávněný. Pokud je návrh oprávněný, schválí ho, a pokud ho vyhodnotí jako neopodstatněný, pak jej zamítnou.

I v tomto případě má odsouzená právo se proti odměně či trestu odvolat. Toto právo musí uplatnit do tří dnů a podat stížnost, ve které uvede důvody, proč s uloženým kázeňským trestem nebo odměnou nesouhlasí. Takovou stížnost přezkoumá ve lhůtě pěti dní výše postavený zaměstnanec věznice s kázeňskou pravomocí. Stížnost nemá odkladný účinek.

4 Povinnosti a práva odsouzené ve výkonu trestu

Povinnosti i práva odsouzených jsou upravena jednak obecným předpisem, tedy zákonem, a jednak předpisy nižší právní síly podle typu věznice, kde budou odsouzené osoby VTOS vykonávat, a také s ohledem na trest, který jim byl soudem uložen.

K této problematice se vyjádřil bývalý ochránce veřejných práv Motejl takto: „K základním povinnostem patří povinnost podrobit se osobní a lékařské prohlídce či strpět kontrolu osobních věcí. Odsouzení jsou pochopitelně povinni strpět ve VTOS omezení a zbavení některých práv. Ve smyslu zabezpečení účelu výkonu trestu jsou omezena některá práva a svobody. Jedná se zejména o právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, právo na svobodu pohybu a pobytu, právo na zachování listovního tajemství a tajemství jiných písemností, záznamů a zpráv a právo svobodné volby povolání. Po dobu výkonu trestu odsouzení nepřísluší právo na stávku, výkon práva sdružovat se ve spolcích, společnostech a jiných sdruženích, zakládat odborové organizace a výkon práva sdružovat se v nich, právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, právo svobodné volby lékaře a zdravotnického zařízení. Odsouzení nemohou ve výkonu trestu zakládat politické strany nebo hnutí, vykonávat právo sdružovat se v nich a nemohou vykonávat volené a jiné veřejné funkce.“¹³

Jak je výše uvedeno, základním, resp. obecným předpisem, který upravuje práva a povinnosti odsouzených, je **Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody** (dále jen ZVTOS), který ukládá všem odsouzeným osobám, které se nacházejí ve VTOS dodržovat ustanovení tohoto zákona. V tomto zákoně jsou upraveny způsoby a podmínky nástupu trestu do konkrétního nápravného zařízení. Jsou zde uvedeny tresty za porušení příslušných opatření tohoto zákona a jsou zde také uvedeny podmínky, kterými lze motivovat odsouzené k řádnému VTOS. Všechny osoby, které nastupují VTOS, jsou s tímto předpisem vysloveně a prokazatelně seznamovány.

¹³ MOTEJL, O. *Vězeňství*. Brno, 2010, s. 140.

4.1 Povinnosti a zakázané činnosti odsouzené ve výkonu trestu

Základní povinnosti odsouzených jsou jednoznačně upraveny ZVTOS v ustanovení § 28 ods. 1, ve kterém se uvádí, že:

„Odsouzená je ve výkonu trestu povinna dodržovat:

- *Stanovený pořádek a kázeň.*
- *Plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby.*
- *Pracovat, pokud je jí přidělena práce a není uznána dočasně práce neschopnou nebo není po dobu výkonu trestu uznána zdravotně nezpůsobilou k výkonu práce.*
- *Plnit úkoly vyplývající z programu zacházení.*
- *Šetrně zacházet se svěřenými věcmi.*
- *Nepoškozovat cizí majetek.*
- *Dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice.*
- *Dále je povinná dodržovat opatření a pokyny podle zvláštních právních předpisů, k zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a požární ochrany.*¹⁴

Dále se v § 28 odst. 2 ZVTOS uvádí, že odsouzené jsou dále povinny:

- **Podrobit se osobní a další prohlídce** v zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznicí a vyloučení toho, aby u sebe měla věc, kterou by narušovala účel výkonu trestu.
- **Umožnit zaměstnancům Vězeňské služby kontrolu svých osobních věcí;** pokud své osobní věci uzamyká v uzamykatelné skříňce k uložení osobních věcí, je povinna předat náhradní klíč od této skříňky ředitelem věznice pověřenému zaměstnanci Vězeňské služby.
- **Podrobit se preventivní vstupní, periodické, mimořádné a výstupní lékařské prohlídce** v rozsahu určeném lékařem nebo zvláštním právním předpisem, včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření a očkování, a opatřením stanoveným orgány hygienické služby.

¹⁴ ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, § 28, ods. 1, Základní povinnosti odsouzených. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

- **Strpět úkony**, které souvisejí s její identifikací, a podrobit se úkonům nezbytným pro zpracování komplexní zprávy.
- **Pokud onemocní**, stane se jí úraz nebo je zraněna, ohlásit tyto skutečnosti neprodleně zaměstnanci Vězeňské služby.
- **Oznámit neprodleně zaměstnanci Vězeňské služby** okolnosti, které mohou způsobit vážné ohrožení bezpečnosti jí samotné, spoluodsouzeným, zaměstnancům Vězeňské služby nebo věznicí, pokud se o nich dozví nebo je zjistila.
- **Podrobit se opatřením**, která jsou nezbytná k potlačení výroby, držení nebo zneužívání návykových látek a jedů ve věznicí.
- **Dodržovat zásady hygieny.**
- **Neprodleně věznicí oznámit skutečnost**, že je poživitelem důchodu, výsluhového příspěvku nebo má příjem podléhající dani z příjmu a z uvedených finančních prostředků zajistit zaslání částky na účet vedený věznicí na úhradu nákladů výkonu trestu ve výši stanovené zvláštním právním předpisem.
- **Odevzdat do úschovy věznice věci**, jejichž držení s ohledem na jejich cenu, množství nebo způsob používání je zakázáno nebo je v rozporu s účelem výkonu trestu.
- **Uhradit náklady na zdravotní služby poskytnuté v zájmu** zachování nebo zlepšení svého zdravotního stavu nad rámec zdravotních služeb hrazených z veřejného zdravotního pojištění nebo ze státního rozpočtu nad rámec mezinárodních dohod, kterými je Česká republika vázána, a to včetně regulačních poplatků.
- **Oznámit věznicí jméno a příjmení obhájce nebo advokáta**, který ji bude zastupovat v jiné věci nebo jí poskytovat právní službu.
- **Oznámit věznicí změnu zdravotní pojišťovny a změnu osobních či rodinných údajů**, které nahlásila při přijetí do výkonu trestu.

- **Podrobit se vyšetření ke zjištění, zda užila** návykovou látku, a v případě, že se prokáže přítomnost návykové látky, uhradit náklady na toto vyšetření.
- **Dodržovat zákaz kouření v místech**, kde je to vzhledem k možnému ohrožení zdraví nekuřáků nebo z protipožárních důvodů ředitelem věznice zakázáno.
- Během osmihodinové doby určené ke spánku dodržovat noční klid.¹⁵

V ustanovení ZVTOS, § 28 odst. 3, je také jednoznačně stanoveno, že jsou **odsouzené zakázány** následující činnosti:

- Navazovat styky s jinými osobami v rozporu s tímto zákonem nebo s pokynem vydaným na základě tohoto zákona.
- Vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví.
- Přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka, násilí a hrubost, tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a použití jedů, výbušnin, zbraní a střeliva, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby návykových látek.
- Hrát hry o peníze, věci, služby nebo o jiné úkony; účastnit se loterií a jiných podobných her.
- Tetovat sebe nebo jinou osobu, nechat se tetovat nebo mít ve věznici v držení pomůcky k provádění tetování; to platí obdobně také pro jiné způsoby porušování integrity lidské kůže a držení pomůcek k provádění takové činnosti.

¹⁵ ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, § 28, ods. 2, Odsouzený je dále povinen. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

- Předstírat poruchu zdraví nebo se úmyslně poškozovat na zdraví.
- Bez souhlasu Vězeňské služby prodávat, směňovat a darovat věci, které má v držení ve věznici.¹⁶

4.2 Práva odsouzené ve výkonu trestu

Jednou ze zásad trestání je zásada humanity sankcí, která se promítá i do výkonu trestu. Tato zásada vyplývá z Listiny základních práv a svobod, kde se v článku 7 uvádí, že: „nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“¹⁷

Tato zásada se odráží i do náhledu demokratické společnosti na trestání odsouzených. Proto má také naše společnost zájem na tom, aby se pachatelky trestného činu napravily a po skončení výkonu trestu vedly řádný život. Proto se také VS ČR podle svých možností snaží zajistit optimální podmínky, aby uložený trest splnil svůj účel, kterým je náprava odsouzené a její následné přijetí odpovědnosti za čin, který vykonala. K tomuto účelu nesloží jen povinnosti odsouzených, ale také jejich práva.

Práva odsouzené jsou upravena ve vyhl. MS č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád VTOS, a to konkrétně v hlavě třetí v ustanovení §§ 15–35, ve kterých se uvádí, že mezi základní **práva odsouzené** patří:

- Právo jednat s odsouzenou rovně a přímo, akceptovat její práva, nesmí být ponížena její důstojnost.
- Právo na pravidelnou stravu.
- Právo na lůžko, na prostor pro uložení osobních věcí.
- Denně osmihodinová doba ke spánku.
- Potřebná doba k osobní hygieně, úklidu, stravování.
- Přiměřené osobní volno a nejméně hodinová vycházka.
- Právo na telefonát a korespondenci.
- Právo na návštěvy blízkých osob.
- Právo na poskytování duchovních potřeb.
- Právo na nákupy potravin a věcí osobní potřeby.

¹⁶ ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, § 28, ods. 3, Odsouzeným je zakázáno. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

¹⁷ ČESKO. Zákon č. 2 ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 1. Dostupné z WWW:<<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>>.

- Právo přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg.

Právo podávat stížnosti a žádosti orgánům příslušným k jejich vyřízení.

- Právo na poskytování právní pomoci advokátem.

Kromě výše uvedeného zákona jsou práva odsouzených upravena také konkrétními nařízeními jednotlivých ředitelů věznic.

5 Dozorčí služba příslušníka VS ČR-oprávnění a povinnosti, donucovací prostředky

Stejně jako je výše uvedeno, jak a jakými předpisy jsou upravena práva a povinnosti odsouzených, také zákonné normy upravují oprávnění a povinnosti příslušníků VS ČR. Zároveň jim jsou dány k využití i nástroje, kterými mohou snadněji udržet pořádek a kázeň vězňených osob, eliminovat násilí mezi nimi a v případě potřeby také ochránit svoje zdraví a život před případnými útoky na jejich osoby ze strany odsouzených. Mezi základní právní normu, která tuto oblast upravuje, se řadí **Zákon 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky**.

5.1 Povinnosti a oprávnění příslušníků

Povinnosti a oprávnění příslušníků jsou upraveny zákonem České národní rady č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších změn a doplnění (dále jen ZVSJS) a tuto problematiku v souladu s tímto zákonem upravují také vnitřní předpisy GR VS ČR.

V ZVSJS se v § 6 odst. 1 a 2 uvádí následující:

„Povinnosti dozorců, jakož i všech dalších kategorií vězeňských pracovníků, jsou poměrně přesně a podrobně reglementovány v interních předpisech a nařízeních vydaných generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR.

- *Dozorce oddělení výkonu trestu je přímo podřízen inspektorovi dozorčí služby (dále jen IDS) oddělení výkonu trestu.*
- *Službu vykonává zpravidla na stanovišti v ubytovně odsouzených, v oddělení výkonu kázeňských trestů, v krizovém a specializovaném oddělení, v přijímacím, nástupním, výstupním oddílu a v dalších odděleních věznice, na vnitřních a vnějších pracovištích odsouzených nebo na vymezeném úseku, přičemž jeho hlavním úkolem je zajišťovat zde výkon trestu.*
- *Příslušník je povinen jednat s osobami ve VTOS vážně a rozhodně, respektovat jejich práva, zabraňovat krutému nebo důstojnost ponižujícímu zacházení s těmito osobami i mezi nimi navzájem a působit k naplňování účelu výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.*

*Při provádění služebních zákroků a služebních úkonů je příslušník povinen dbát cti a důstojnosti osob, s nimiž jedná, i své a nepřipustit, aby těmto osobám vznikla bezdůvodná újma a aby případný zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného služebním zákrokem nebo služebním úkonem.*¹⁸

Základní náplní práce dozorce je zajištění řádného výkonu trestu. K tomu dozorce využije všechny zákonné prostředky při plném respektování lidské a občanské důstojnosti odsouzených. Optimální zacházení s odsouzenými je shrnuto v odborné literatuře „*Teorie a praxe vězeňství I, prevence mimořádných událostí ve výkonu vazby*“ od autora Jaroslava Hály, kde se uvádí, že v činnosti dozorců se mají uplatnit následující **radý a doporučení**:

- *Trpělivě odsouzeného vyslechnout, jeho oprávněné nároky dané vnitřním řádem věznice.*
- *Jednat s každým odsouzeným vždy korektně a s plnou vážností.*
- *Být důsledný při vyžadování plnění povinností, zejména úklid cel, slušné vystupování atd.*
- *Nikdy neponižovat a nezesměšňovat odsouzené.*
- *Odsouzeným zásadně vykat.*
- *Slibovat odsouzenému jen to, co sám mohu a chci splnit.*
- *Uvědomovat si, že pro odsouzené jsou důležité i zdánlivé maličkosti, a nesnižovat jejich význam.*
- *Nevést na chodbě před celami žádné zbytečné hovory, zvláště ne o služebních či soukromých záležitostech.*
- *„Nezaplést se“ s odsouzeným.*
- *Nekompromitovat kolegu, nedělat se lepší na jeho účet.*
- *Nesdělovat odsouzeným nic z průběhu jednání různých pracovních skupin.*
- *Ponechat sdělování vybraných vhodných informací kompetentním pracovníkům.*
- *V rozumné míře vykonávat pro odsouzené různé drobné nezakázané služby.*
- *S výrazným taktem, značnou trpělivostí, ale i zdrženlivostí jednat s odsouzenými ženami.*

¹⁸ ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční strážní České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, § 6, ods. 1 a 2, Povinnosti příslušníka. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

- *Zvýraznit důslednost, ale současně i přátelský a povzbudivý pozitivní přístup k mladistvým odsouzeným.*
- *S mentálně retardovanými odsouzenými jednat „jako s ostatními“.*
- *Při všech jednáních s odsouzenými uplatňovat pozitivně laděný přístup.*¹⁹

Oprávnění příslušníka VS ČR upravuje ZVSJS v ustanovení §§ 10–15, ve kterých se uvádějí následující oprávnění příslušníků VS ČR:

- *„Příslušník je oprávněn požadovat vysvětlení od všech osob, které mohou přispět k objasnění skutečností důležitých pro odhalení trestného činu nebo kázeňského přestupku spáchaného pachatelem během výkonu trestu odnětí svobody.*
- *Provést u osoby ve výkonu trestu odnětí svobody osobní prohlídku a prohlídku jejích věcí, prohlídku těla, snímání daktyloskopických otisků a pořizování obrazových záznamů, popřípadě nařídít, aby se tato osoba podrobila lékařské prohlídce.*
- *Odejmout osobě ve výkonu trestu odnětí svobody věc, kterou má neoprávněně u sebe, anebo věc, která by mohla být prohlášena za propadlou nebo zabranou.*
- *Prokázání totožnosti pověřenému orgánu.*
- *Vyžadování pomoci v rozsahu potřebném pro splnění konkrétního úkolu v rámci prováděného šetření a opatření.*
- *Je povinen, pokud mu v tom nebrání jiné důležité okolnosti, bezprostředně pronásledovat osobu prchající z výkonu trestu odnětí svobody a činit nezbytná a neodkladná opatření k jejímu zadržení.*
- *Oprávnění použít donucovací prostředky.*
- *Oprávnění použití střelné zbraně.*²⁰

Výše uvedený seznam oprávnění může příslušník VS ČR využívat jen ve smyslu výše uvedeného zákona a dle vnitřního předpisu GR VS ČR nebo předpisů vydaných jednotlivými řediteli konkrétních věznic.

¹⁹ HÁLA, J. *Teorie a praxe vězeňství I: prevence mimořádných událostí ve výkonu vazby*. České Budějovice, 1996, s. 49-51.

²⁰ ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční strážní České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, §10- §15, Oprávnění příslušníka. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

5.2 Donucovací prostředky

„Agresivní chování ve vězeňském prostředí je nebezpečným jevem, který může do značné míry ovlivnit kázeňský řád věznice a v krajním případě může vést k vyvolání vězeňské vzpoury. K utlumení a eliminaci agresivního chování lze využít povolených donucovacích prostředků v souladu s ustanovením Zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské a justiční strážci ČR.“²¹

Přehled donucovacích prostředků (dále jen DP) a podmínky jejich použití, včetně případů, ve kterých je omezena možnost jejich použití, jsou taxativně vymezeny v ZVSJS, a to v ustanovení §§ 17 a 19.

Realitou je, že verbální i fyzická napadení příslušníků VS ČR mají vzestupnou tendenci. To platí také o fyzickém i verbálním napadání mezi vězňnými osobami navzájem, ale také o napadání zaměstnanců VS ČR ze strany odsouzených. To je hlavním důvodem, proč se zvyšuje také procento použití DP příslušníky VS ČR, které mohou ze zákona využívat k nápravě pořádku ve věznici, k ochraně života a zdraví svého, ostatních zaměstnanců VS ČR a také odsouzených.

Proto **ZVSJS** uvádí v § 17 podmínky pro použití DP příslušníky VS ČR takto:

„Pokud je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti, je příslušník při plnění svých úkolů oprávněn použít donucovací prostředky proti osobám, které:

- *Ohrožují život nebo zdraví.*
- *Úmyslně poškozují majetek.*
- *Násilím se snaží mařit účel výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody.*
- *Narušují pořádek.*
- *Bezpečnost v prostorách Vězeňské služby, ve věznici pro místní výkon trestu, v budovách soudů, jakož i jiných místech činnosti soudů, budovách státních zastupitelství nebo ministerstva, v zařízeních mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb a v blízkosti střežených objektů.“*

Dále výše uvedený **ZVSJS** taxativně vymezuje jednotlivé donucovací prostředky a uvádí se zde, že: **„Donucovacími prostředky jsou:**

- *Hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobrany.*
- *Předváděcí řetízky.*
- *Pouta.*

²¹ ČERNÍKOVÁ, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha, 2002, s. 81.

- *Poutací popruhy.*
- *Pouta s poutacím opaskem.*
- *Slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek.*
- *Obušek nebo jiný úderný prostředek.*
- *Služební pes.*
- *Vodní stříkač.*
- *Zásahová výbuška.*
- *Expanzní zbraně.*
- *Úder střelnou zbraní.*
- *Hrozba střelnou zbraní.*
- *Varovný výstřel.*
- *Vytlačování štítem.*
- *Vytlačování vozidlem.*
- *Prostředek k zamezení prostorové orientace.*²²

Výčet donucovacích prostředků je nutno doplnit o výstrojní a výzbrojní součásti, kterými mohou být příslušníci VS ČR vybaveni při výkonu služby. Proto pro dozorce, kteří vykonávají službu ve služebním stejnokroji, platí, že mohou být vybaveni dalšími **výstrojnými** a **výzbrojními** součástmi, a mezi **výstrojnými** součástmi se dále řadí:

- Služební pás.
- Opaskové pouzdro s obvazovým balíčkem.
- Služební brašna.
- Zápisník s tužkou.
- Hygienické rukavice.

Mezi **výzbrojní** součásti, které jsou umístěny na služebním pásu, se řadí:

- Předváděcí řetízky.
- Pouta.
- Slzotvorný prostředek.
- Obušek nebo jiný úderný prostředek.

²² ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční strážní České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, § 17, Donucovací prostředky. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

Tyto součásti se řadí do kategorie donucovacích prostředků, které má dozorce u sebe. V případě, že tyto DP dozorcí použije na svoji ochranu, se stávají také svým způsobem výzbrojní součástí, stejně jako jeho přidělená zbraň, kterou je samonabíjecí pistole CZ 75 D Compact ráže 9 mm Luger.

V této souvislosti je nutno uvést, že dozorkyně při výkonu služby na oddíle věznice nemá přidělenou služební zbraň u sebe. Toto omezení vyplývá z vnitřních předpisů ředitele konkrétní věznice. Toto omezující opatření, které se vztahuje pouze na dozorkyně, bylo zároveň zavedeno jako opatření preventivní, aby se eliminovalo nebezpečí možného napadení dozorkyně ze strany vězněných osob, které by ji moly přemoci a které by se zmocnily její služební zbraně. Tím by odsouzené osoby moly ohrozit své spoluvězeňkyně nebo jiné příslušníky a zaměstnance VS ČR nebo si vynutit nepovolené opuštění střeženého objektu nebo vzetí rukojmích. Proto je přidělená služební zbraň dozorkyň uložena ve zbrojním skladě kmenové věznice. V případě potřeby zbraně, kam řadíme situaci, kdy se dozorkyně účastní mimořádné eskorty odsouzené do zdravotnického zařízení, jí VISS vydá přidělenou služební zbraň výměnou za štítek s identifikačním číslem zbraně, který má dozorkyně u sebe. Štítek ponechá na určeném místě vydané zbraně a dostane jej zpět poté, co odevzdá služební zbraň do úschovy.

5.3 Oprávněné použití střelné zbraně

Příslušníci VS ČR, kteří slouží jako dozorcí na odděleních věznic, mají, jak je výše uvedeno, přidělenou služební zbraň, kterou je samonabíjecí pistole CZ 75 D Compact ráže 9 mm Luger. Příslušníci VS ČR jsou oprávněni držet a používat zbraně ve smyslu **ZVSJS** v ustanovení § 18.

VS ČR je ozbrojeným bezpečnostním sborem, jehož příslušníci jsou pravidelně proškolení a několikrát ročně prochází povinnými střeleckými testy pod vedením příslušného instruktora, jsou oprávněni k používání jim přidělené služební zbraně ve smyslu výše uvedeného zákona.

Výše uvedený zákon také taxativně stanoví podmínky, za kterých je příslušník VS oprávněn použít služební zbraň. V ustanovení § 18 přímo uvádí:

„Příslušník je oprávněn při plnění svých úkolů použít střelnou zbraň jen výjimečně, aby:

- *V případě nutné obrany odvrátil přímo hrozící nebo trvajícím útok proti jeho osobě nebo útok na život nebo zdraví jiné osoby.*
- *Překonal odpor směřující ke zmaření služebního zákroku, pokud jej nemůže překonat jinak a nedokončení zákroku by ohrozilo život nebo zdraví jiné osoby.*
- *Zamezil útěku osoby ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody ze střeženého objektu nebo při eskortě, kterou nelze zadržet jiným způsobem.*
- *Odvrátil nebezpečný útok, který ohrožuje střežený nebo chráněný objekt nebo stanoviště, po marné výzvě, aby bylo od útoku upuštěno.*
- *Zneškodnil zvíře ohrožující život nebo zdraví osob.*

*Použití střelné zbraně je přípustné jen tehdy, jestliže by použití donucovacích prostředků bylo zřejmě neúčinné.*²³

Dále se v **ZVSJS** v § 18 uvádí, že před použitím střelné zbraně je příslušník povinen vyzvat osobu, proti které zasahuje, aby se zdržela protiprávního jednání. Osobu důrazně upozorní, že pokud tak neučiní, bude proti ní použita střelná zbraň. Pokud se příslušník VS ČR nachází v ohrožení života, zdraví nebo dochází ze strany odsouzené osoby k maření služebního zákroku, který nesnese odkladu, od výzvy příslušník upustí. Pokud je střelná zbraň použita, příslušník VS ČR je povinen co nejvíce šetřit život osoby, proti které zasahuje. Musí také dbát opatrnosti, aby svou manipulací se zbraní dále neohrozil život nebo zdraví jiných osob.

5.4 Omezení při použití DP a střelné zbraně

Příslušník je oprávněn použít donucovací prostředky nebo střelnou zbraň, když veškerá snaha o vyřešení daného problému či situace nemá jiné řešení, kterým může být:

- Domluva.
- Upozornění na protiprávní jednání.

²³ ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční strážní České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, § 18 ods. 1-2, Použití střelné zbraně. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

- Je nutné zajistit kázeň a pořádek nebo přímo odvrátit hrozící fyzický útok ze strany vězněné osoby směřující proti zaměstnanci, příslušníkovi či jiné vězněné osobě.

U vězněných žen ve většině případů použití donucovacích prostředků předchází delší slovní konfrontace, která přechází do stupňujícího se verbálního útoku. Aby byl příslušník oprávněn použít odpovídající a účinný donucovací prostředek, postačí, aby vězněná osoba jen náznakem zahájila útok na dozorkyni např. tím, že proti ní vykročí a napřáhne ruku k naznačovanému útoku. Pak jsou zpravidla použity hmaty, chvaty nebo úder obuškem nebo jiným úderným prostředkem. Obrana musí být přiměřená povaze a intenzitě útoku. K tomu jsou příslušníci VS ČR pravidelně školeni a cvičeni. Je proto nezbytné položit si otázku, zda může příslušník VS ČR vždy a proti každému použít DP, nebo zda existuje nějaké omezení.

Tuto problematiku upravuje ustanovení § 19 ZVSJS. Zde se uvádí, že příslušník VS ČR nesmí použít DP ani služební zbraně v následujících případech, tedy proti:

- *„Těhotné ženě, osobě vysokého věku a osobě se zjevným zdravotním postižením nebo osobě zjevně mladší 15 let použít úderů a kopů sebeobrany, pout s poutacím opaskem, slzotvorných, elektrických nebo jiných obdobně dočasně zneschopňujících prostředků, obušku a jiného úderného prostředku, služebního psa, vodního stříkače, zásahové výbušky, expanzní zbraně, úderu střelnou zbraní, varovného výstřelu a střelné zbraně.*

Ženě použít služebního psa, elektrického nebo jiného obdobně dočasně zneschopňujícího prostředku a střelné zbraně, to neplatí, pokud útok těchto osob bezprostředně ohrožuje život nebo zdraví příslušníka nebo jiné osoby anebo hrozí větší škoda na majetku a nebezpečí nelze odvrátit jinak.“²⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že proti ženě a dalším uvedeným osobám lze použít z DP pouze hmaty, chvaty, předváděcí řetízky, pouta, poutací popruhy, hrozbu střelnou zbraní, vytlačování štítem a vozidlem a prostředek k zamezení prostorové orientace. Toto omezení neplatí, pokud jednání těchto osob ohrožuje život, zdraví nebo hrozí větší škoda na majetku. V takových případech může příslušník VS ČR použít libovolný DP.

²⁴ ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční strážci České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, § 19 Omezení při použití donucovacích prostředků a střelné zbraně. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

6 Mimořádné události a jejich řešení v ženské věznici

Mimořádná událost z pohledu příslušníka VS ČR (dále jen MU) je jakékoli narušení kázně, pořádku a běžného režimu ve věznici zapříčiněné ze strany vězněné osoby, příslušníka nebo zaměstnance VS ČR. Mezi tyto události řadíme také přirozené úmrtí odsouzené osoby, její sebevražda, vražda nebo útěk. Příčinou takové situace může být také technická nebo systémová chyba, havárie vodovodního řadu, elektrických rozvodů, epidemie nebo pandemie, ale také působení přírodních sil.

V odborné literatuře, která rozebírá problematiku vězeňství, se o MU uvádí následující: *„Řádný výkon vazby nebo trestu odnětí svobody a tím i naplňování jejich funkcí mohou být výrazně narušovány excesy, pro které se v teorii a praxi vězeňství ujal souhrnný název mimořádné události. Jsou jimi zejména vzpoury, útěky, agrese proti personálu, agrese proti spoluvězňům, šikanování, sebepoškozování, hladovky a sebevraždy. Z psychohygienického hlediska znamená každá taková událost negativní zásah do duševní rovnováhy participujících účastníků, tj. vězňů i vězeňského personálu, s rizikem dalších nepříznivých psychických i somatických následků. Moderní vězeňství proto klade značný důraz na prevenci těchto nežádoucích jevů. Současně hledá a nachází účinné přístupy k řešení již vzniklých mimořádných událostí, včetně těch, které pokročily do velmi nebezpečného stádia svého vývoje.“*²⁵

Vzhledem k tomu, že většina odsouzených žen se řadí do kategorie s nižší hranicí trestních sankcí, tudíž méně závažných trestných činů, které mají podobu krádeží, podvodů, distribuce a prodeje drog, finančních podvodů, maření výkonu úředního rozhodnutí, zanedbání povinné výživy, ohrožení pod vlivem návykové látky a podobně, dochází k MU ve věznici, ze které jsou informace pro tu práci čerpány, zcela výjimečně. Tak jako chod věznic, i problematika MU je upravena vnitřními předpisy VS ČR, které pamatují na jejich příčiny a dávají jistý návod k jejich řešení. Vnitřní předpisy každé věznice rozdělují mimořádné události do **dvou základních typů**:

- Závažné.
- Ostatní.

²⁵ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice, 2006. s. 96.

Závažné MU ve věznicích lze dále rozdělit na:

- Útěk, pokus o útěk, prokazatelnou přípravu k útěku.
- Napadení eskorty.
- Jednání týkající se vězňených osob nebo zaměstnanců při výkonu služby nebo práce, které má znaky úmyslného trestného činu proti životu.
- Vzpouru.
- Realizaci plánu vyrozumění a svozu, včetně nasazení sil a prostředků v rámci součinnosti organizačních jednotek Vězeňské služby ČR.
- Akutní ohrožení zdraví nebo života zaměstnanců nebo vězňených osob.
- Ztrátu, nález nebo odcizení zbraně, munice nebo výbušnin.
- Použití střelné zbraně.
- Výbuch nebo nález výbušné látky, předmětu nebo nástražného systému nebo jiné nebezpečné látky.
- Oznámení, že v objektu Vězeňské služby ČR je umístěna výbušná látka, předmět nebo nástražný systém nebo jiná nebezpečná látka.

Věznice, která poskytla potřebné informace pro tuto práci, neregistruje za dobu své působnosti žádnou s těchto výše zmiňovaných událostí. Tyto události jsou zcela ojedinělé i ve věznicích pro odsouzené muže, ať se jedná o jakýkoli typ nápravného zařízení.

Ostatní MU lze dále rozdělit na:

- Sebevraždu vězňené osoby.
- Úmrtí zaměstnance při výkonu služby nebo práce nebo vězňené osoby.
- Závažné nebo náhlé změny zdravotního stavu vězňené osoby hrožící bezprostředním ohrožením života nebo závažným zhoršením zdravotního stavu.
- Lékařem potvrzený výskyt onemocnění u zaměstnance nebo vězňené osoby podléhající karanténnímu režimu nebo povinné izolaci.
- Zneužití povolení volného pohybu mimo organizační jednotku vězňenou osobou.
- Nález alkoholu, omamné látky, psychotropní látky.
- Nález mobilního telefonu, SIM karty nebo jiného elektronického nebo rádiového komunikačního zařízení.
- Nerealizování stanovených vycházek vězňených osob ze strany vazební věznice.

- Fyzické napadení zaměstnanců při výkonu služby nebo práce nebo jiné osoby.
- Událost, která významně ovlivní provozní podmínky vazební věznice, např. vznik požáru, průmyslové nebo ekologické havárie, živelní pohroma, a dále ty události, které ovlivňují bezpečnost (např. závada na prvcích technického zabezpečení objektů.
- Událost, která se významně dotýká fungování a provozu informačního systému, řídicích počítačů (serverů) nebo jednotlivých počítačů.
- Identifikace infikovaného zařízení nebezpečným virem.
- Neoprávněné zprostředkování nebo poskytnutí informace evidované ve Vězeňském informačním systému třetí osobě.
- Dopravní nehoda nebo odcizení služebního vozidla.
- Zadržení zaměstnance v souvislosti s plněním služebních nebo pracovních povinností; zahájení trestního stíhání.
- Zjištěný schodek na peněžích a jiných hodnotách svěřených k vyúčtování v hodnotě vyšší než 5 000 Kč, vzniklá škoda na majetku VS ČR.
- Ztráta nebo odcizení razítka nebo pečetidla.
- Oznámení, že v justičních objektech při výkonu služby justiční stráž je umístěna výbušná látka, předmět nebo nástražný systém nebo jiná nebezpečná látka.
- Neoprávněná manipulace se služební zbraní nebo náhodný výstřel v případě, že dojde ke zranění osob.
- Nepovolené narušení vzdušného prostoru nad střeženými objekty věznice bezpilotním letadlem nebo modelem letadla.
- Jiné události nebo skutečnosti důležité svým významem nebo povahou věci, které bezprostředně ohrožují bezpečnost nebo chod vazební věznice.²⁶

Ostatní MU, které příslušníci a příslušnice VS ČR musí řešit, jsou zpravidla události, které neohrožují celkový chod věznice, zato se ale objevují častěji.

²⁶ Interní materiály VS ČR.

V **první kategorii** jsou zahrnuty odsouzené osoby a jejich skutky. Z výše uváděných příkladů sem patří např.:

- **Fyzické napadení příslušníků nebo zaměstnanců VS ČR** ze strany vězňů, v provedení úderu ruky, kopem nohy nebo různými druhy chvatů a hmatů, které použije vězněná osoba proti příslušníkovi VS ČR.
- **Přenášení nepovolených předmětů.** Sem lze zařadit nález mobilního telefonu nebo SIM karty na ubytovně odsouzených, ať se tak stane náhodně, nebo během prohlídky prostor věznice, zpravidla při namátkových prohlídkách ložnic a osobních věcí odsouzených. Mobilní telefony se nacházejí také u odsouzených, které jsou zaměstnány na venkovních pracovištích. Pracovně zařazení odsouzení mají možnost si mobilní telefon na těchto pracovištích sehnat od civilních zaměstnanců firem. Obdobné to je s obstaráním alkoholu. Pak už jen stačí pronést tyto nepovolené předměty a tekutiny přes kontroly prováděné příslušníky VS ČR do věznice. Přenášení nepovolených předmětů odsouzenými je obvyklé a ukrytí daného předmětu je velice dobře promyšlené. Nepovolené předměty příslušníci VS ČR nacházejí v zašitém oblečení, jako jsou např. pracovní vatované kabáty, pracovní saka, a ve spodním prádle, u žen je to nejčastěji v podprsence. Poměrně často si odsouzené ženy pevné předměty vkládají do svých tělesných dutin, jakými jsou anální otvor a pochva. Pokud má příslušník nebo příslušnice VS ČR podezření, že se nepovolený předmět ukrývá v některé z těchto dutin, předvede tuto osobu k lékaři a ten ji vyšetří a zjistí, zda je podezření oprávněné.

Druhá kategorie, **ostatní MU**, má spíše provozní charakter. Tyto MU se týkají zejména poruch technických a systémových funkcí ve věznici a řadíme sem např.:

- **Dočasné vyřazení systému kamerového systému nebo pohybových čidel.** V těchto případech jsou bezpečnostní zařízení v daném místě nahrazena střežícími příslušníky.
- **Výpadky informačních systémů,** které řídí počítačové systémy ve věznici a zabezpečují jejich propojení s další informační sítí. V těchto případech se systém snaží zprovoznit oddělení informačních technologií řádově do jedné až dvou hodin.

6.1 Faktory vedoucí k MU

Mezi faktory, které mohou být příčinou MU, lze zařadit jak faktory **subjektivní**, které jsou závislé na odsouzených nebo jiných osobách, tak faktory **objektivní**, jejichž příčinami mohou být provozní havárie, opotřebení a následné poškození různých technických zařízení věznice, vliv přírodních živlů.

Objektivní faktory jsou nezávislé na vůli a jednání člověka, vznikají zpravidla náhle nebo po dlouhodobém působení a jejich následkem jsou nemalé majetkové újmy. Jak je výše uvedeno, řadíme sem živelní pohromy, kterými jsou na našem území vichřice, povodně, rozsáhlé požáry, ale patří sem také provozní havárie spojené s přerušением dodávek tepla, vody, elektrické energie nebo se může jednat o rozsáhlý výpadek počítačové nebo jiné komunikační sítě.

Subjektivní faktory vyplývají z toho, že během uvěznění na každého jedince působí vězeňské prostředí a vztahy mezi odsouzenými. Vězeňskou praxí je ověřeno, že pobyt za mřížemi se na každé osobě odrazí negativně. Odsouzená osoba se ocitne v situacích, které jsou unikátní a z běžného života je nezná, což nenechá nikoho lhostejným. Takové prostředí jednoznačně postupem času mění osobnostní a charakterové vlastnosti odsouzené k horšímu, vlivem „zlého“ prostředí.

Velký vliv na odsouzenou má to, že náhle vstupuje mezi jiné odsouzené, které si již vytvořily zavedenou a „fungující“ hierarchii a nově příchozí si musí své místo v tomto systému vydobýt. Ve vězeňském prostředí platí, že na nejvyšším stupni žebříčku hierarchie se nacházejí odsouzené, které jsou již delší dobu ve VTOS nebo si trest odpykávají opakovaně. Tyto odsouzené jsou velmi dobře znalé vězeňského prostředí a zavedených nepsaných pravidel, které si určují vězni.

Proto mají privilegované postavení v konkrétní skupině odsouzených, mají rozhodovací právo, využívají s tím spojených výhod a samozřejmě zneužívají nejčastěji slabší jedince nebo prvně trestané, které v žebříčku hierarchie stojí na nejnižších pozicích. A právě takové odsouzené jsou využívány také jako přenašeči nepovolených věcí z vnějšího nebo vnitřního pracoviště do věznice a účelem je vlastně pouze uspokojování potřeb „vůdců“ hierarchie. Případný postih pak padá na odsouzené, které byly při přenosu přistižené. Kvůli těmto nežádoucím jevům vzniká velké množství problémů při udržení kázně a pořádku na oddílech jednotlivých věznic.

Všechny typy věznic se čas od času potýkají s různými MU. V **ženských věznicích** řadíme k **nejčastějším MU**:

- Násilí mezi odsouzenými.
- Sebepoškozování.
- Vnášení nedovolených předmětů do věznice.
- Nepovolené styky na venkovním pracovišti.
- Zneužívání léků a jiných návykových látek.
- Tetování sebe nebo jiné osoby.

Násilí mezi odsouzenými je MU, jejíž příčinou je zpravidla dlouhodobé soužití rozdílných typů osobností, které pocházejí z různých sociálních vrstev, mají odlišný žebříček hodnot, rozdílné zájmy a vzdělání, což může vést k vzájemné nevraživosti, závisti, krádežím věcí či peněz nebo tabákových výrobků, sladkostí apod.

Tyto osoby jsou dlouhodobě konfrontovány se stresovými situacemi, se kterými se jinde neseťkají a nejsou schopny je psychicky zpracovat a vyrovnat se s nimi. Dlouhodobé působení těchto jevů se odráží na negativním mentálním rozpoložení jednotlivých odsouzených, které jsou podrážděné a náchylnější k radikálnímu řešení jinak běžných situací, jakými jsou zpravidla větrání na ložnicích, rozsvěcování světel, hlučnost a přepínání televizního programu.

K problémům také dochází mezi kuřáky a nekuřáky. Odsouzené nejsou z kapacitních důvodů rozděleny do kuřáckých a nekuřáckých ložnic a vznikají konflikty kvůli neoprávněnému kouření na ložnici a naopak. Některé odsouzené jsou přijímány do VTOS s absencí hygienických návyků, což má za následek negativní chování vůči této osobě od ostatních odsouzených.

Dalším zdrojem možné agresivity odsouzených může být tzv. „**přenesená homosexualita**“. Ke změně sexuální orientace na přechodnou dobu dochází právě během pobytu ve VTOS. Během tohoto pobytu dochází i u vězňů heterosexuálních osob k tomuto psychosexuálnímu stavu nebo přímo tělesné závislosti na spoluvězenkyni. Za těchto okolností a vzhledem k absenci sexuálního partnera odsouzená, přestože neměla v minulosti intimní vztah s ženou, během věznění navazuje sexuální vztahy s ženami, aby si tím nahradila chybějící intimitu s muži. U těchto žen dochází ve VTOS následně i ke střídání partnerek a partnerským nevěrám, což vyvolává žárlivé scény a drobné roztržky, které mohou být příčinou i MU.

Fyzické sebepoškozování odsouzených je MU, kterou v žádné věznici nelze zcela vyloučit. Fyzické sebepoškozování odsouzených žen dělíme na dva typy, jejichž příčiny jsou zcela rozdílné.

U prvního typu jsou to skutečné, reálné problémy, které musí odsouzená dlouhodobě řešit, a jedná se o složitou životní situaci vážící se na rodinu, na její špatný zdravotní stav, která plyne z obavy z budoucnosti po ukončení výkonu trestu. Dlouhodobé obavy, nemožnost reálně ovlivnit dění mimo věznici a s tím spojené psychické problémy mohou vyvrcholit až úmyslným sebepoškozením odsouzené, které někdy končí i její smrtí.

U druhého typu sebepoškozování se jedná o fyzické demonstrativní sebepoškozování. V tomto případě na sebe odsouzená tímto činem chce z různých příčin upozornit nebo dosáhnout zamítnutého požadavku nebo svého cíle, kterým může být umístění na jinou ložnici, přemístění do jiné věznice apod. Toto sebepoškozování nebývá příliš invazivní a dotyčná odsouzená dbá na to, aby zranění, které si sama způsobí, nebyla závažná, ale chce vyvolat reakci vězeňského personálu, aby se domohla požadavků, kterým nebylo vyhověno.

Vnášení nedovolených předmětů do věznice je rovněž pokládáno za MU, a to proto, že je zakázáno. Důvodem je to, že některé předměty mohou být pro život a zdraví odsouzených či příslušníků a zaměstnanců VS ČR ohrožující a jde o činnost odsouzených, kterou přes veškerou snahu vězeňské služby nelze zcela vymýtit.

Nedodržování zákonů a pravidel naší společnosti je u vězňů standardem, na který jsou zvyklé ve svém mimovězeňském životě. Proto i většina opakovaně vězňů zcela bez skrupulí porušuje zákony a vnitřní předpisy, které omezují některá jejich práva během VTOS.

K porušení pravidel věznice dochází i osobami, které navštívily odsouzenou. Ty mohou i přes existující preventivní opatření vnést do návštěvní místnosti nepovolené předměty, které si odsouzená nepozorovaně převezme a pokusí se je pronést do ubytovacích prostor.

Proto je zcela nezbytné při návratu odsouzených do věznice provádět důkladné osobní prohlídky. Při nich se daří odhalovat takové nepovolené předměty, jakými jsou:

- Mobilní telefony.
- Sim karty do mobilních telefonů.
- Drogy.

- Tabákové výrobky.
- Léky atd.

Odsouzené disponují dostatkem času na zdokonalování technik a schopností skrýt vnášené předměty. Příslušníci VS ČR tyto nepovolené předměty nacházejí především zašité v podšívkách bund a jiných částech oděvu přiděleného odsouzeným nebo ve vlastním spodním prádle. Místem úkrytu bývají také přidělené pracovní brašny, vlasy a v neposlední řadě také vlastní tělesné dutiny.

Nepovolené styky na venkovním pracovišti. Mezi takové MU se řadí jakékoli více či méně intimní styky s „civilními“ osobami, zejména s jinými zaměstnanci firem, kde odsouzené pracují. V souvislosti se zaměstnáváním vězňených osob na venkovních pracovištích dochází přes veškerá uplatňovaná opatření k „nepovoleným stykům“ s civilními osobami, mezi něž řadíme styky:

- Intimní.
- Takové, během nichž civilní osoby přináší odsouzeným nepovolené předměty.
- Zprostředkování telefonických nebo osobních kontaktů s blízkými osobami odsouzených žen.

Takové styky mohou odsouzené navázat se zaměstnanci firmy, ve které pracují, ale také s osobami stojícími mimo ni, např. řidiči zásobujícími firmu materiálem. Pokud se odsouzeným podaří v civilních zaměstnancích firmy vyvolat soucit nebo navázat velmi blízký přátelský, nebo dokonce intimní vztah, mohou tyto osoby odsouzeným zajistit kontakt s osobami blízkými a jiné výhody, kterými jsou přidělení méně náročné práce, pravidelný telefonický kontakt s vybranou osobou, přísun alkoholu, OPL nebo jiných zakázaných tekutin či potravin.

Zneužívání léků a jiných návykových látek. Tyto MU plynou z toho, že řada odsouzených přichází do výkonu trestu se závislostí na nelegálních drogách, lécích nebo alkoholu. Během věznění tyto osoby inklinují k dalšímu zneužívání léků a jiných návykových látek. Řešení těchto závislostí je plně v kompetenci zdravotního personálu každé věznice. Některé odsouzené během věznění začnou zneužívat léky nebo drogy jako únik ze stresových situací, které vyplývají jednak z pobytu za mřížemi a jednak z jejich jiných závislostí. Medikamenty jsou ve věznicích dostupné, řada odsouzených má vleklé zdravotní problémy, z toho důvodu užívají léky na předpis. Odsouzené mohou mít některé léky na povolenky, což je opravňuje mít lék u sebe. Ne vždy předepsané léky užívají, mnohdy se jejich léky stávají zdrojem obchodu a směňování.

Tetování sebe nebo jiné osoby je MU, která vzniká zjištěním, že trestané osobě přibýlo nové tetování. Mezi odsouzenými je v oblibě nechat si zhotovit tetování spoluvězni jako suvenýr z pobytu ve vězení. Je tedy často velmi obtížné identifikovat nová tetování, která vznikla během pobytu ve věznění. Z těchto důvodů je při nástupu odsouzené do VTOS každé její stávající tetování zaznamenáváno do identifikační karty. Příslušníci mají díky těmto záznamům možnost lépe objevit nově vzniklá tetování.

Pomůcky potřebné k tetování si nejčastěji odsouzené opatří z materiálu, který používají v programu zacházení. Odsouzené jsou schopné si obstarat různé jehly, barvy nebo náplně z propisek, které k tetování využívají. Tato nedovolená činnost se mezi odsouzenými těší velké oblibě, i když je vnitřním řádem všech věznic zakázána.

6.2 Kazuistika – MU nález nepovoleného předmětu

První případ porušení vnitřních předpisů věznice, která poskytla podstatné informace ke zpracování této práce, se týká odsouzené A. P. Této odsouzené byl soudem vyměřen trest odnětí svobody v délce trvání 23 měsíců za trestný čin zanedbání povinné výživy dle §196 TZ.

Odsouzená ve věku 46 let byla rozvedená, matkou čtyř dětí ze dvou vztahů. Všechny čtyři děti byly v době MU v péči sestry odsouzené. V minulosti měla dotyčná problémy s alkoholem, podstoupila neúspěšně protialkoholní léčbu. Intelekt odsouzené byl průměrný. Sama byla tiché povahy, uzavřená, nijak výrazně se neprojevovala, mezi ostatními odsouzenými ženami neměla žádnou autoritu, většinou se stranila kolektivu. Ve výkonu trestu byla poprvé a byla zařazena do ostrahy ve středním stupni zabezpečení. Odsouzená byla uznána práce schopnou.

V době MU byla zařazena na venkovní pracoviště, kde pracovala ve firmě s pásovou výrobou. Toto venkovní pracoviště je bez dozoru příslušníků vězeňské služby, dohled nad odsouzenými mají zaměstnanci firmy, přesněji její mistři výroby.

Při návratu z venkovního pracoviště nebylo u odsouzené A. P. pozorováno žádné neobvyklé chování. Po návratu do objektu věznice byla provedena důkladná osobní prohlídka výše jmenované odsouzené, při které byl nalezen nepovolený předmět přenášený v její pochvě.

Při důkladné osobní prohlídce se prohlížená odsouzená A. P. řídila povely dozorkyně v místnosti k tomu určené. Prohlídky probíhají následně: Prohlížená se svlékne do spodního prádla, dozorkyně provede kontrolu svršků ručním detektorem kovu a následně prohledáním svršků. Zaměří se především na zesílené části, záložky a vnitřky

rukávů. Poté dozorkyně odsouzenou vyzve, aby si sundala vrchní díl spodního prádla, který je stejným způsobem zkontrolován. Na výzvu nadzvedne prsa a povislý podbříšek. Teprve až si zpět oblékne vrchní díl spodního prádla, sundá si spodní díl, který je opět zkontrolován. Dozorkyně také odsouzenou vyzve k zvednutí rukou nad hlavu, aby zkontrolovala podpaží, provede kontrolu mezi prsty, v ústní dutině i pod jazykem, kontrolu uší a za ušima. Aby bylo možné provést zrakovou prohlídku análního otvoru a pochvy, je prohlížená osoba vyzvána, aby se k dozorkyni otočila zády a rozkročená provedla tři hluboké dřepy. Na závěr se provede kontrola chodidel zakopnutím střídavě oběma nohama.

Při kontrole během provádění dřepů odsouzené vypadl z pochvy balíček označovaný za „kontraband“, který měl podélný oválný tvar. Obsah balíčku byl vložen do jednorázové hygienické gumové rukavice, neprůhledné modré barvy. O nález balíčku byl informován inspektor strážní služby (dále jen ISS), který zjištění nahlásil zástupci výkonu trestu odnětí svobody, vedoucímu VTOS a řediteli věznice.

Dozorkyně se dále řídila pokyny nadřízených, předané ISS. U odsouzené byla provedena orientační zkouška na alkohol v dechu a orientační test na zjištění omamných a psychotropních látek (dále jen OPL) pomocí vzorku moči s negativním výsledkem. Odsouzená byla ubytována odděleně od ostatních odsouzených. Následně byla dozorkyněmi provedena prohlídka ložnice a osobních věcí odsouzené, slangově označovaná jako „filcunk“.

Po provedení těchto úkonů dozorkyně sepsaly následující dokumenty, kterými byly „Záznam o odnětí věci“, „Záznam o kázeňském přestupku“ a „Služební záznam“. Sepsané dokumenty předaly společně s nalezeným nepovoleným předmětem na OPaS. Odsouzená se poté podrobila výslechu na OPaS a obsah nalezeného předmětu – balíčku byl předán k analýze. Na té bylo zjištěno, že obsahem balíčku byl pouze cigaretový tabák.

Odsouzená byla vyřazena ze zaměstnání na venkovním pracovišti a kázeňsky potrestána za porušení zákazu vnášení věcí z venkovního pracoviště do věznice i přes to, že byla se zákazem vnášení nepovolených věcí písemně seznámena a poučena o něm. Výslechem na OPaS bylo zjištěno, že důvodem pokusu o pronesení balíčku byla šikana ze strany jiné odsouzené, konkrétně H. L. Ta po odsouzení A. P. požadovala pravidelný příděl tabáku pod pohrůžkou fyzického násilí.

Proti odsouzené H. L. bylo zahájeno kázeňské řízení. Odsouzená A. P. byla po vyšetření případu zařazena zpět na venkovní pracoviště.

6.3 Kazuistika – MU napadení na oddíle odsouzených žen

Druhý případ porušení vnitřních předpisů věznice, tedy MU, se týká odsouzené A. M., které byl soudem vyměřen trest odnětí svobody v délce trvání 38 měsíců za trestný čin nepovolené výroby a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy dle §283 TZ.

Odsouzená ve věku 24 let byla svobodná, matkou jednoho dítěte, které jí bylo odebráno a umístěno v Klokánku. Odsouzená měla zpřetrhané rodinné vztahy, s matkou ani otcem se již delší dobu nestýkala v důsledku drogové závislosti. Do nástupu k výkonu trestu byla aktivní uživatelkou drog, nikdy nepodstoupila léčbu drogově závislých.

Střední školu nedokončila, nikdy nebyla zaměstnána, příjmy měla pouze z trestné činnosti. Odsouzená byla nepřizpůsobivá, nebyla schopna dodržovat jakákoliv pravidla určená pro VTOS, na podněty okolí reagovala vznětlivě, arogantně a výbušně. Byla zařazena na vnitřní pracoviště, a to konkrétně na úklid určených vnitřních prostor věznice. Do zaměstnání nenastoupila, jako důvod uváděla vždy různorodé zdravotní potíže, které si podle opakovaných vyšetření lékaře vymýšlela.

Během nepravidelné kontroly oddílu bylo dozorkyněmi zjištěno, že odsouzená T. L., která je spoluvězeňkyní A. M., měla v oblasti obličeje na pravé tváři viditelnou podlitinu a škrábance na krku. Při dotazu dozorkyň odsouzená sdělila, že byla v noci fyzicky napadena právě spoluvězeňkyní A. M.

Obě odsouzené byly odvedeny z oddílu a jednotlivě umístěny mimo oddíl. Toto napadení bylo nahlášeno ISS, který zjištění nahlásil ZVTOS. Dále byla tato informace předána vedoucímu VTOS a řediteli věznice. Dozorkyně se dále řídily pokyny nadřízených, předané ISS.

Dozorkyně provedly u obou odsouzených prohlídku těla z důvodu zjištění známek fyzického násilí. U napadené odsouzené T. L. byly zjištěny známky fyzického násilí, konkrétně v oblasti obličeje, na pravé tváři podlitina a krvavé škrábance na krku a také modřiny na obou pažích. Tato zranění byla změřena a fotograficky zdokumentována.

U druhé odsouzené, A. M., nebyly zjištěny žádné známky fyzického násilí. U obou odsouzených byla provedena orientační zkouška na alkohol v dechu a orientační test na zjištění omamných a psychotropních látek (dále jen OPL) pomocí vzorku moči. U odsouzené A. M. test OPL prokázal látku metamfetamin. Vzorek moči, u kterého se prokázal pozitivní výsledek, byl uchován v chladničce k tomu určené a odeslán do laboratoře na podrobnější rozbor. U druhé odsouzené, T. L. měly testy negativní výsledek.

Odsouzené byly jednotlivě vyzvány, aby podaly vysvětlení vzniklé situace. Dle prvotního vyjádření odsouzených došlo ke krádeži cigaretového tabáku z osobní skříňky pro ukládání věcí napadené odsouzené T. L., která uvedla, že si při odchodu na toaletu zapomněla skříňku uzamknout, a když se vrátila zpět do ložnice, spatřila odsouzenou A. M., jak jí ze skříňky vyndává plastovou nádobu s tabákem. Došlo k hádce mezi oběma odsouzenými, která se vystupňovala až k fyzické potyčce. Napadená odsouzená T. L. uvedla, že byla odsouzenou spoluvězeňkyní A. M. povalena na zem a několikrát udeřena pěstí do obličeje a poškrábána na krku. O celé situaci dozorkyně sepsaly tyto dokumenty:

- Záznam o odnětí věci, ve kterém je popsána odňatá věc, okolnosti a důvod odnětí, komu a kdo ji odňal, komu byla věc předána nebo kam byla uložena, kdy k odnětí došlo.
- Záznam o kázeňském přestupku, který obsahuje popis kázeňského přestupku, kdo se ho dopustil, kdy se stal a jaké ustanovení zákona bylo porušeno.
- Služební záznam, který popisuje událost, kdy, kde a jak k ní došlo.
- Záznamy o zjištění fyzického násilí, tzv. „panák“, obsahující popis okolností zjištěného případu a grafické vyznačení stop.

Sepsané dokumenty byly předány společně s údajně odcizeným tabákem na oddělení OPaS, kde byl případ vyšetřován. Šetřením bylo prokázáno, že odsouzená A. M. fyzicky napadla odsouzenou T. L. a pokusila se o krádež tabáku odsouzené. Z toho důvodu, že odsouzená A. M. již opakovaně během výkonu trestu v dané věznici porušovala kázeň a pořádek, byla vedením věznice přemístěna do jiné věznice.

7 Recidiva

V tomto případě se jedná o opakované uvěznění již dříve odsouzených osob. K významu slova recidiva se uvádí, že: „*Původ slova recidiva pochází z latinského termínu recidivus. Kábr, autor latinsko-českého slovníku uvádí slovo recidivus a překládá ho jako zpět se vracející, obnovený a znovu spáchaný trestný čin.*“²⁸

„*Pojem recidiva není používán výhradně jenom v kriminalistice, ale promítá se i jinými vědními obory. Z tohoto důvodu je vhodné užívat pro kriminologii výstižnější termín kriminální recidiva.*“²⁹ „*V anglosaské odborné literatuře se v této souvislosti užívají víceméně synonymické pojmy: chronický pachatel (chronic offender), zločinec ze zvyku (habitual offender), kriminální životní styl (criminal lifestyle), případně kriminální kariéra (criminal career).*“³⁰

Suchý ve své monografii definuje pojem kriminální recidivy jako „*stav pachatele, který po předchozím odsouzení k trestu pravomocným rozsudkem spáchá nový trestný čin*“. Takto definovaný termín zahrnuje nejen fakt navzájem nezávislého opakovaného porušování trestněprávních norem (tj. opakovaného odsouzení za trestný čin), ale přítomnost určitého sklonu pachatele k více či méně soustavnému páčání trestné činnosti.³¹

Česká republika je označována jako jedna z nejbezpečnějších zemí světa, přesto jsou české věznice přeplněné. Již dlouhodobě ČR patří ke státům s vysokým počtem vězněných osob, a to také z důvodu vysoké recidivy. Statistiky z posledních 10 let ukazují, že na 100 tisíc obyvatel je v průměru vězněno 209 osob. Recidiva u propuštěných osob z VTOS se blíží 70 %, což jsou alarmující čísla. Je tedy nezbytné pokusit se zjistit, jaké jsou příčiny recidivy trestaných osob na území ČR.

Z odborné literatury, statistik MS a ze zpráv jednotlivých věznic vyplývá, že mezi základní faktory, které vedou k recidivě odsouzených, patří tyto tři faktory:

- Pobyť ve VTOS.
- Nevyužívání alternativních trestů.
- Složitě začleňování propuštěných osob z VTOS do společnosti.

²⁸ KÁBRT, J. *Latinsko-český slovník*. Praha, 2000, s. 430.

²⁹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha, 2005, s. 329.

³⁰ WALTERS, G. D. *The Criminal Lifestyle: Patterns of Serious Criminal Conduct*. London, 1990, s. 19.

³¹ SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie*. Praha, 1971, s. 221.

Pobyt ve VTOS je tedy jedním ze základních faktorů, který má zásadní vliv na návrat propuštěných osob zpět do vězení. Je tomu tak proto, že ve VTOS je nedostatečné množství odborných zaměstnanců, ze čehož plyne neúplná péče o vězněné osoby, zejména v oblasti přípravy pro „civilní“ zařazení se do společnosti. Odborným zaměstnancům je přiděleno větší množství vězněných osob, než jaké mohou zvládnout a kvalitně je připravit. Proto také vězněné osoby nejsou ze strany odborných zaměstnanců dostatečně motivovány k přípravě na život mimo VTOS. A to má za následek ztrátu snahy vést po propuštění řádný život.

Právě odborní zaměstnanci jsou ti, kteří vězněné osoby směřují k nápravě a jejich práce je alfou a omegou přípravy odsouzené ve výkonu trestu na správnou rekvalifikaci, snahu o vhodné zařazení se do většinové společnosti a také k získání sebeúcty a sebevědomí pro budoucí uplatnění se v konkrétním oboru lidské činnosti. Důvodem nekvalitní přípravy je nedostatek těchto odborných zaměstnanců a také jejich nízké finanční ohodnocení. Proto tito specialisté raději volí možnost uplatnění se v soukromém sektoru, kde jsou finančně lépe zabezpečeni.

Nevyužívání alternativních trestů, resp. nedostatečné využívání alternativních trestů, které mohou zcela nahradit pobyt odsouzené osoby v nápravných zařízeních. Mezi takové tresty řadíme:

- Domácí vězení.
- Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody.
- Obecně prospěšné práce.
- Propadnutí majetku.
- Peněžitý trest.
- Propadnutí věci.
- Vyhoštění.
- Zákaz činnosti a pobytu.
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Hlavní předností ukládání alternativních trestů je snížení finančních nákladů státu spojených s výkonem trestu. Ze statistik MS vyplývá, že alternativní trest domácího vězení s hlídacím náramkem, který je vybaven GPS lokátorem, je v ČR značně nevyužit. Tato metoda alternativního trestu je již dlouhodobě aplikovaná v některých státech USA, kde dosáhli dobrých výsledků, díky kterým se podařilo snížit míru kriminality v některých oblastech a zejména snížit recidivu nástupů VTOS u trestaných osob.

V ČR se tento způsob alternativního trestu zavedl poprvé v roce 2018, kdy byly postupně do provozu spuštěny desítky těchto hlídacích náramků. **Domácí vězení** bylo využito jako alternativní trest místo VTOS a radikální omezení pobytu odsouzeného na veřejnosti, a to u odsouzených osob za méně závažnou trestnou činnost. Množství využívaných náramků pro domácí vězení, kterými v současné době ČR disponuje, se celkově pohybuje okolo 100 kusů, jsou tedy využívány minimálně.

Nejvíce aplikovaný alternativní trest v ČR je **trest obecně prospěšných prací**, který je však možno uložit pouze za přečin. Práce odsouzený vykonává bezplatně k obecně prospěšným účelům. Patří mezi ně např. úklid veřejných prostor, úprava zeleně, sběr odpadků a podobně.

„Výhody alternativních trestů jsou, že odsouzený není vytržen ze společnosti a nedochází k odloučení od jeho rodiny a nejbližších, což výrazně prospívá jeho psychickému stavu. Je mu tak umožněno pokračovat ve svém dosavadním zaměstnání, čímž se výrazně zvyšuje možnost uhrazení náhrady škody, kterou svým činem způsobil. Úspěšná resocializace odsouzeného je pak jedním z klíčových faktorů při prevenci jeho dalšího kriminálního chování.“²⁸

Složitě začleňování propuštěných osob z VTOS do společnosti. Problematické je začlenění odsouzeného v případě dlouhodobějších trestů. Po propuštění se ocitne v prostředí, které se změnilo, zmodernizovalo a je těžké se v něm orientovat. Během věznění dochází k zpretrhání osobních vazeb a ztrátě pracovních návyků. Zároveň ze strany společnosti dochází také k diskriminaci těchto osob, z toho plyne nízká motivace propuštěných osob k opětovnému začlenění se do běžné populace. Velkým problémem je zadlužení, se kterým se potýká většina propuštěných osob.

K dalším společenským problémům recidivy patří trvale vysoký podíl na trestné činnosti a také odolnost recidivistů k intervenčním programům, které se snaží o nápravu jejich antisociálního chování. Po propuštění recidivistů se většinová společnost nedostatečně zaměřuje na vytvoření pozitivní motivace ke změně a resocializaci těchto osob. Z těchto důvodů je stav recidivy u osob propuštěných z VTOS neměnný.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo popsat dozorčí službu v ženské věznici, uvést základní úkoly, povinnosti a oprávnění dozorčí služby, jejich uplatnění při výkonu služby samotné a představit proces přijímání nově nastupujících odsouzených a průběh jejich VTOS. Byly uvedeny základní pojmy, práva a povinnosti, jak ze strany vězňených osob, tak i zaměstnanců a příslušníků VS ČR. Vedlejším cílem bylo na praktických příkladech odhalit problematiku řešení mimořádných událostí v nápravných zařízeních a objasnit důvody jejich vzniku.

Práce je rozdělena do sedmi kapitol. Odborná veřejnost bude v prvních pěti kapitolách seznámena s platnou legislativou, se základními pojmy, postupem při příjmu odsouzených do výkonu trestu vězeňským personálem, s právy a oprávněními příslušníků VS ČR, s právy a povinnostmi odsouzených ve VTOS a použitím prostředků k udržení kázně a pořádku ve věznici.

V šesté kapitole jsou uvedeny kazuistiky mimořádných událostí v ženské věznici. Rovněž je zde poukázáno na problematiku vzniku stavů a jevů mezi odsouzenými při mimořádných událostech.

V poslední, sedmé kapitole je vysvětlena problematika recidivy osob propuštěných z VTOS.

České vězeňství skýtá velký prostor a potenciál pro zlepšení a vývoj celého systému výkonu trestu. Nabízejí se možnosti aplikovat koncept vězeňství z okolních rozvinutějších zemí, kde výsledky a propracovanost míří k lepším výsledkům a cílům nápravy vězňených osob, předcházení a snižování recidivy u odsouzených po propuštění z VTOS a začleňování těchto osob do většinové společnosti.

Vězňené osoby by neměly být zátěží pro společnost, ale měly by mít během věznění skutečně možnost podstoupit nápravu. Do budoucna by se tedy koncept celého vězeňského systému měl více zaměřit na:

- Zaměstnávání vězňených osob.
- Zvýšení počtu odborných pracovníků.
- Zvýšení využití alternativních trestů.
- Přísnější přístup k vězňeným osobám.

Zaměstnávání vězňených osob je důležitým aspektem ve VTOS. Klíčové také je vyšší finanční odměňování za provedenou práci vězňených osob, než je tomu v současné době. Tím se odsouzeným poskytne možnost splácet své závazky, které mají např. vůči poškozeným, splácet exekuce, výživné, náklady na výkon trestu a podobně. Odsouzené ženy by si snadněji osvojily pracovní návyky a po propuštění z trestu by měly větší šance na trhu práce.

Zvýšení počtu odborných pracovníků je dlouhodobý úkol pro MS a GŘ VS ČR. Pokud se nezvýší finanční ohodnocení odborných pracovníků, bude se VS ČR stále potýkat s jejich nedostatkem. Tito zaměstnanci jsou nosnými pilíři v systému převýchovy a nápravy vězňených osob. Důvod jejich stálého nedostatku v nápravných zařízeních tkví v čím dál větším množství činností, které souvisí s nadměrnou kapacitou uvězněných osob a nízkém finančním ohodnocení.

Zvýšení využití alternativních trestů je úkol pro soudce. Alternativní trest má několik výhod, a to především skutečnost, že odsouzená není při výkonu trestu ve věznicí, a tím pádem jsou sníženy náklady spojené s výkonem trestu. To má u odsouzené za následek vyloučení negativních vlivů spojených s uvězněním. Odsouzená vykonává trest, aniž by byla odloučena od svých blízkých a separována od společnosti. Tento stav má kladné účinky na její psychiku a trest pro ni není takovou zátěží. Odsouzená má možnost stále pracovat, a tím se zvyšuje předpoklad, že uhradí škodu, kterou způsobila poškozeným. Zvýšení aplikace alternativních trestů by napomohlo ke snížení kapacit vězňených osob.

Přísnější přístup k vězňeným osobám je problém, který musí řešit zejména vedení VS ČR a Ministerstvo spravedlnosti. To se pak promítne i do přísnějšího přístupu k uvězněným ze strany příslušníků VS ČR. Tento požadavek vyplývá z poznatků příslušníků VS ČR o tom, že velká část vězňených osob má problémy s autoritami, tedy s příslušníky VS ČR a jejich odbornými zaměstnanci. U některých jedinců je plnění vydaných příkazů či zadaných úkolů od příslušníků či zaměstnanců přinejmenším nepříjemné a na obtíž. Od tohoto jednání je už jen malý krůček k rostoucí tendenci verbálního napadení zaměstnanců VS ČR a stupňování nežádoucího jednání u vězňených osob. Zmiňovaný postup tohoto jednání bývá spatřován častěji než dříve.

Nežádoucí jednání u vězňených osob pravděpodobně souvisí s trendem humánnějšího přístupu vynuceného současnou platnou legislativou, která je snad až velmi vstřícná k vězňeným osobám.

Je nepopiratelnou skutečností, že osoba ve VTOS ve věznici na území ČR má více práv než povinností. Zároveň je nutno podotknout, že jistou kontrolu nad VTOS a přístupem k vězněným mají i na našem území mezinárodní, státní i soukromé organizace, které dozorují dodržování práv odsouzených.

Proto lze konstatovat, že vývoj vězeňství na území ČR, systém nápravy odsouzených a také způsob jejich ubytování, vzdělávání a proces jejich socializace v běžné společnosti není ani zdaleka ukončený. Platí, že jak v samotném systému fungování vězeňství, tak v samotné společnosti přetrvává nedostatek informací o vlastním VTOS a chybí často i vůle majitelů firem, průmyslových podniků, ale i úředníků státních orgánů včas a systematicky začlenit osoby, které absolvovaly VTOS, jak jim soud určil, do pracovního procesu.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

ČERNÍKOVÁ, V. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. 154 s. ISBN 80-7251-104-1.

WALTERS, G. D. *The Criminal Lifestyle: Patterns of Serious Criminal Conduct*. London: SAGE Publications, Inc., 1990. 224 s. ISBN 9780803953406.

HÁLA, J. *Teorie a praxe vězeňství I: prevence mimořádných událostí ve výkonu vazby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 1996 (v tiráži 1997). 68 s. ISBN 80-7040-235-0.

HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 194 s. ISBN 80-86708-30-6.

KÁBRT, J. *Latinsko-český slovník*. Praha: Leda, 2000. 586 s. ISBN 80-85927-82-9.

KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. 204 s. ISBN 978-80-7552-163-7.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C. H. Beck, 2005. 544 s. ISBN 80-7179-813-4.

MEZNÍK, J. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 75 s. ISBN 80-210-1248-X.

MOTEJL, O. *Vězeňství*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010. 336 s. ISBN 978-80-7357-606-6.

SUCHÝ, O. *Recidiva. Komparativní studie*. Praha: Výzkumný ústav kriminologický, 1971. 334 s.

Elektronické zdroje

VICHEREK, R. Nenastoupení do výkonu trestu odnětí svobody jako trestný čin. In *Epravo.cz* [online]. 12. 7. 2011 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z WWW: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/nenastoupeni-do-vykonu-trestu-odneti-svobody-jako-trestny-cin-74830.html>>.

Vězeňská služba České republiky [online časopis]. 2006- [cit. 31-12-2020]. Dostupné z WWW: <<https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/03/Evropsk%C3%A1-v%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A1-pravidla.pdf>>. ISSN 1213-9297.

GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR, Oddělení výkonu trestu pro odsouzené ženy. *Vscr.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z WWW: <<https://www.vscr.cz/vazebni-veznice-praha-ruzyne/probehle-akce/oddeleni-vykonu-trestu-pro-odsouzene-zeny/>>.

GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR. Rychlá fakta. *Vscr.cz* [online]. © 2021 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z WWW: <<https://www.vscr.cz/informacni-servis/rychla-fakta/>>.

GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR. Základní informace. *Vscr.cz* [online]. © 2021 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z WWW: <<https://www.vscr.cz/o-nas/zakladni-informace/>>.

SCS.ABZ.CZ. Prizonizace. In *Slovník cizích slov.abz.cz* [online]. © 2005-2021 [cit. 31-12-2020]. Dostupné z WWW: <<https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/prizonizace>>.

Legislativní dokumenty

ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční stráží České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, § 6, ods. 1 a 2, Povinnosti příslušníka. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční stráží České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, §10-§15, Oprávnění příslušníka. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční stráží České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, § 17, Donucovací prostředky. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční stráží České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, § 18 ods. 1-2, Použití střelné zbraně. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

ČESKO. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské a justiční stráží České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 112, § 19, Omezení při použití donucovacích prostředků a střelné zbraně. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555>>.

ČESKO. Zákon č. 345 ze dne 21. prosince 1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 110, §17 Ubytování ods. 1-5. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.

ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, § 7 Umístování odsouzených. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, § 28, ods. 1, Základní povinnosti odsouzených. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, § 28, ods. 2, Odsouzený je dále povinen. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, § 28, ods. 3, Odsouzeným je zakázáno. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

ČESKO. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 58, § 14, Vnitřní řád věznice. Dostupné také z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.

ČESKO. Zákon č. 2 ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1992, částka 1. Dostupné z WWW:< <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>>.

Ostatní zdroje

Interní materiály VS ČR

Seznam zkratek

DP	donucovací prostředky
EVP	Vězeňská evropská pravidla
GŘ VS ČR	Generální ředitelství České republiky
IDS	inspektor dozorčí služby
ISS	inspektor strážní služby
MU	mimořádná událost
OPaS	oddělení prevence a stížností
OPL	omamné a psychotropní látky
OVT	oddělení výkonu trestu
TZ	trestní zákoník
ÚMLUVA	Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání
VISS	vrchní inspektor strážní služby
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
VV	výkon vazby
vyhl. MS	vyhláška Ministerstva spravedlnosti
VZD	výkon zabezpečovací detence
ZVTOS	zákon o výkonu trestu odnětí svobody
ZVSJS	zákon o Vězeňské službě a Justiční stráží ČR

Vězeňský slang

<i>Bufet</i>	výdejním okénko, které se nachází uprostřed celových dveří
<i>Díra</i>	uzavřený oddíl, kde si vězněná osoba odpykává trest
<i>Filcunk</i>	prohlídka osobních věcí, cel a ložnic odsouzených
<i>Filtr</i>	sklad s výstrojním materiálem pro vězněné osoby
<i>Chodbaři</i>	vězněné osoby zařazené na vnitřním pracovišti k výdeji stravy
<i>Íkáčko</i>	identifikační karta vězněné osoby
<i>Kontraband</i>	nepovolené, pašované věci
<i>Koule</i>	jedná se o ložní prádlo, deky a osobní prádlo vězněné osoby, které je svázáno do jednoho celku
<i>Panáč</i>	dokument – Záznamy o zjištění fyzického násilí

Přírůstek nově přijatá osoba k VV nebo VTOS
Sintr oblečení – stejnokroj vězněné osoby